

Michał Proksa

Zamek starościński w Lubaczowie w świetle źródeł historycznych i badań archeologicznych

I WSTĘP

Zamek w Lubaczowie był kilkakrotnie wzmiankowany w literaturze, do której został wprowadzony przez M. Bałińskiego i T. Lipińskiego¹. Autorzy ci przypisywali przebudowę obiektu Kazimierzowi Wielkiemu nic nie wspominając o fundatorze. Sporo informacji o obiekcie zawiera „Słownik Geograficzny...”². Jest wymieniany również obok innych zamków Rusi Czerwonej przez A. Jabłonowskiego³. Z pozycji traktujących o zamku w Lubaczowie powstałych w okresie międzywojennym wymienić należy opracowanie H. Paszkiewicza⁴ traktujące o polityce ruskiej Kazimierza Wielkiego. Wiedzy o obiekcie nie rozszerzają prace Z. Kaczmarczyka i S. Weymana⁵ oraz Katalog Zabytków Sztuki powiatu lubaczowskiego J. Rossa⁶. Stan wiedzy o zamku zbiera niepublikowane studium Z. Bieńkowskiej⁷ podając równocześnie całą dotychczasową literaturę o obiekcie. Literatura przedmiotu daje bardzo ogólne, często sprzeczne ze sobą informacje o zamku lubaczowskim. Kolejne publikacje powielają wcześniejsze ustalenia o jego historii i rytmie przemian przestrzennych dodając subiektywną, dość fantastyczną interpretację. Z materiałów źródłowych zachowały się lustracje i rewizje starostwa lubaczowskiego z XVI, XVII i XVIII wieku. Natomiast nie zachowały się akta miejskie Lubaczowa, a najstarsze księgi pochodzą dopiero z 1945 roku. Niemniej jednak zachowane opisy pozwalają na przesłedzenie dziejów i przemian przestrzennych zamku.

Z całego założenia obronno-rezydencjonalnego do dnia dzisiejszego nie zachowały się ślady relikwów murowanych, a jedyną pozostałością zamku jest duży piaszczysto-gliniasty kopiec w kształcie ściętego stożka. Przeprowadzone badania archeologiczne⁸ wzgórze miały na celu rozpoznanie stratygrafii archeologicznej w obrębie założenia zamkowego, rozpoznanie jego pierwotnej formy i ustalenie chronologii względnej i bezwzględnej oraz ewentualnych faz budowy i okresu zniszczenia zamku.

Początki osadnictwa w rejonie Lubaczowa można datować na okres mezolitu, a jego intensyfikację obserwujemy w epoce neolitu, kiedy to w ten rejon napływają

pierwsze grupy ludności trudniącej się rolnictwem⁹. W okresie wpływów rzymskich, a szczególnie we wczesnym średniowieczu sieć osadnicza zagęszcza się dochodząc do kilkudziesięciu stanowisk¹⁰. Teren w sąsiedztwie Lubaczowa, jak i samo miasto, należał do Grodów Czerwieńskich, które w latach 981—1340 często zmieniały przynależność państwową, należąc bądź do Polski, bądź do książąt ruskich z kręgu Halickiego. Pierwsza wzmianka o osadzie występuje w ruskim latopisie pod rokiem 1211, natomiast w latach 1221—1264 rozpoczęła się wielka akcja osadnicza księcia ruskiego Daniela¹¹. Władca ten sprowadzał Niemców i Polaków chcąc wprowadzić lokację miast Rusi Czerwonej na prawie niemieckim. W latach 1340—1349 Kazimierz Wielki przyłączył ziemie ruskie do Korony i w ten sposób Lubaczów znalazł się w granicach Corona Regni Poloniae. Król rozpoczął na tym terenie akcję fortyfikowania miast i „te wszystkie miasta i zamki murami bardzo mocnymi, domami i wieżami wysokimi, fosami bardzo głębokimi i innymi urządzeniami obronnymi otoczył”¹². Wśród tych miast i zamków znajdować miał się i Lubaczów. Jest to pierwsza wzmianka o zmurowaniu lub tylko otoczeniu zamku obwodem murowanym przez króla. Zamek w Lubaczowie był również wymieniony przez J. Długosza¹³. W okresie regencji królowej Elżbiety, kiedy to palatynem Rusi był Władysław Opolczyk, po raz drugi został wymieniony zamek: „civitate[m] novam Lubaczow nominatam prope castrum nostrum Lubaczow...”¹⁴. Od 1377 roku aż do końca istnienia I Rzeczypospolitej Lubaczów należał do ziemi bełskiej, a następnie województwa bełskiego. Po krótkim władaniu miastem przez księcia litewskiego Jerzego Narymuntowicza ziemia lubaczowska weszła jako wiano księżnej Aleksandry żony Ziemowita IV (Semka) w skład Mazowsza. Po bezpotomnej śmierci księcia mazowieckiego Władysława w 1462 roku Lubaczów został przyłączony do Korony i stał się kolejno siedzibą powiatu, kasztelanii, starostwa grodowego i niegrodowego¹⁵. W 1523 roku Zygmunt Stary odnowił przywilej lokacyjny miasta.

Pierwszy znany opis zamku pochodzi z 1534 roku¹⁶. Składał się on z przygródka i zamku właściwego (aneks 1). Zarówno zamek właściwy jak i przygródek był drewniany, jedynie kilka elementów zachowanych już fragmentarycznie było murowanych: wieża, mur z blankami i piwnica pod izbą czeladnią. Kolejny inwentarz z 1565 roku powielił w zasadzie wcześniejszy opis, a na uwagę zasługuje rozbudowa przygródka. Natomiast inwentarz z 1578 roku opisuje drewniane, czteroskrzydłowe założenie z dziedzińcem w środku. Wspomina również o urządzeniach obronnych: moście, bramie i pomieszczeniach na blankach. Lata 1578—1662 to ciągle najazdy Tatarów, w czasie których obiekt został spalony, a w lustracji z 1662 roku występuje piętrowy budynek o ośmiu pomieszczeniach z murowaną sklepioną izbą pochodzącą zapewne ze starszej budowli. Inwentarz z 1706 roku nie wymienia już zwartego budynku z ośmioma izbami, lecz tylko parterowy budynek przy bramie. Kolejne lustracje z 1710 i 1718 roku nie wnoszą nowych wiadomości, a opisują jedynie dokładniej XVIII-wieczny (może XVII/XVIII-wieczny) dwutraktowy, siedmioosiowy dwór, na którego głównej osi znajdowała się brama wjazdowa (od północy). Ostatni inwentarz zamkowy pochodzi z roku 1729, a spisano go po śmierci Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej.

Jak już podaliśmy wyżej, jednym z celów badań archeologicznych na wzgórzu zamkowym w Lubaczowie było rozpoznanie stratygrafii w obrębie założenia. Wytyczono trzynaście wykopów badawczych, które pozwoliły na określenie narysu i rozwarstwienie obiektu (rys. 1). Od południa odsłonięto mur o grubości około 205 zmurowany z cegły (9,0—9,5x12,5x27,0 cm) na mocnej zaprawie wapienno-piaskowej. Jego wątek jest bardzo podobny do stosowanego na Mazowszu w pierwszej połowie XV wieku, a fundację muru można przypisać książętom mazowieckim, potomkom Ziemowita IV (może księciu Władysławowi, po którego bezpotomnej śmierci znalazł się Lubaczów w granicach Korony w 1462 roku). Jest to zarazem najstarszy element murowany zamku. W południowo-zachodniej części wzgórza odsłonięto fragment sklepienia (zapewne krzyżowego) piwnicy, murowanego z cegły (9,0—9,5x14,0x29,0 cm) na mocnej zaprawie wapienno-piaskowej. Element ten wydatowano na pierwszą połowę XVI wieku. Około 8 m na południe od XV-wiecznego muru ceglanego odkryto mur przebiegający na osi wschód-zachód zmurowany z polnych kamieni na słabej zaprawie wapienno-piaskowej. Mur ten stanowił zapewne podmurówkę pod drewniany parkan, tak często wzmiankowany w kolejnych inwentarzach (patrz aneksy). W części wschodniej i północno-wschodniej odsłonięto narys dworu ceglanego pochodzącego z XVIII/XIX wieku (?) założonego na literze L. Główny korpus dworu przebiega na osi północ-południe. Jak się wydaje, korpus ten jest jednoraktowy, natomiast jego ramię północne posiada dwutraktowy układ przestrzenny.

Jak wykazały badania archeologiczne wzgórze zamkowe w Lubaczowie jest sztuczne i powstało w okresie nowożytnym. W okresie średniowiecza teren był niższy o około 5 m i słabo wyodrębnił się z otoczenia. Wskazują na to stropy warstw nienaruszonych, często zawie-

rające materiał średniowieczny, obserwowane w poszczególnych wykopach. Warstwa średniowieczna to czaroziem o miąższości około 40—60 cm zawierająca oprócz ceramiki i kości ludzkich (nadpalonych) elementy drewniane w postaci bali, być może pochodzące ze średniowiecznej zabudowy wzgórza lub urządzeń obronnych. Warstwa ta zalega bezpośrednio na lessowym calcu tworząc humus pierwotny i warstwę osadniczą. Tak więc wzgórze zamkowe, dziś mocno wyeksponowane w terenie, w okresie średniowiecza posiadało jedynie około 1,5 m wysokości i lekki spadek w kierunku północnym. Nad warstwą średniowieczną zalegają nowożytnie nawarstwienia piaszczysto-gliniaste z przemieszonym materiałem ceramicznym. O późnym powstaniu wzgórza świadczy również fakt wystąpienia odsadzki oddzielającej fundament od części naziemnej przy XV-wiecznym murze ceglanym, która zalegała na głębokości około 400 cm od dzisiejszego poziomu gruntu.

II ANALIZA RUCHOMEGO MATERIAŁU ARCHEOLOGICZNEGO

Z nawarstwień kulturowych zalegających na wzgórzu zamkowym wydobyto ogółem 4677 fragmentów zabytków archeologicznych. Wstępna analiza materiału w oparciu o cechy technologiczne pozwala wyróżnić kilka grup:

- A. ceramika wypalana w atmosferze redukcyjnej — „siwa” 353 fragmenty (7,6%)
 - B. ceramika wypalana w atmosferze utleniającej. Wśród ceramiki wypalanej w atmosferze utleniającej możemy wyróżnić dwie grupy:
 - B.1. — ceramika wykonana z gliny żelazistej (ceramika ceglasta) — 2066 fragmentów (44,2%).
 - B.2. — ceramika wykonana z białej glinki kaolinitowej — 1697 fragmentów (36,3%).
 - C. W tej grupie umieścimy również inne rodzaje zabytków:
 - C.1. — naczynia kamionkowe — 21 fragmentów
 - C.2. — naczynia porcelanowe i fajansowe — 234 fragmenty (5,0%)
 - C.3. — naczynia szklane — 282 fragmenty (5,9%)
 - C.4. — przedmioty metalowe (żelazne) — 24 fragmenty
- Zebrany ruchomy materiał archeologiczny chronologicznie podzielimy na średniowieczny i nowożytny.

Ceramika średniowieczna

Wydobyto 784 fragmenty naczyń średniowiecznych, co stanowi 16,8% ogółu ruchomego materiału zabytkowego. Ceramika ta została wykonana:

- 1) z białej glinki kaolinitowej — 58 fragmentów (7,4%)
- 2) z glinki żelazistej (ceramika ceglasta) — 720 fragmentów (92,0%)

Te dwie grupy zostały wypalone w atmosferze utleniającej, a pozostała część (6 fragmentów naczyń, co stanowi 0,6% ceramiki średniowiecznej) w atmosferze redukcyjnej. Ceramika „siwa” reprezentowana jest jedynie przez misy (rys. 2), których pozycję chronologiczną można określić na XIV i XV wiek, a analogie znaleźć między innymi w rejonie Sukiennic w Krakowie¹⁷, czy w materia-

w po-
o czar-
oprócz
drew-
niowie-
Warst-
worząc
wzgórze
w okre-
wysy-
warstwą
piasz-
ramicz-
ównież
ent od
glanym,
ejszego

U

wzgórze
bytków
oparcie
grup:
— „si-

niającej
ceramika
olinito-
zaje za-

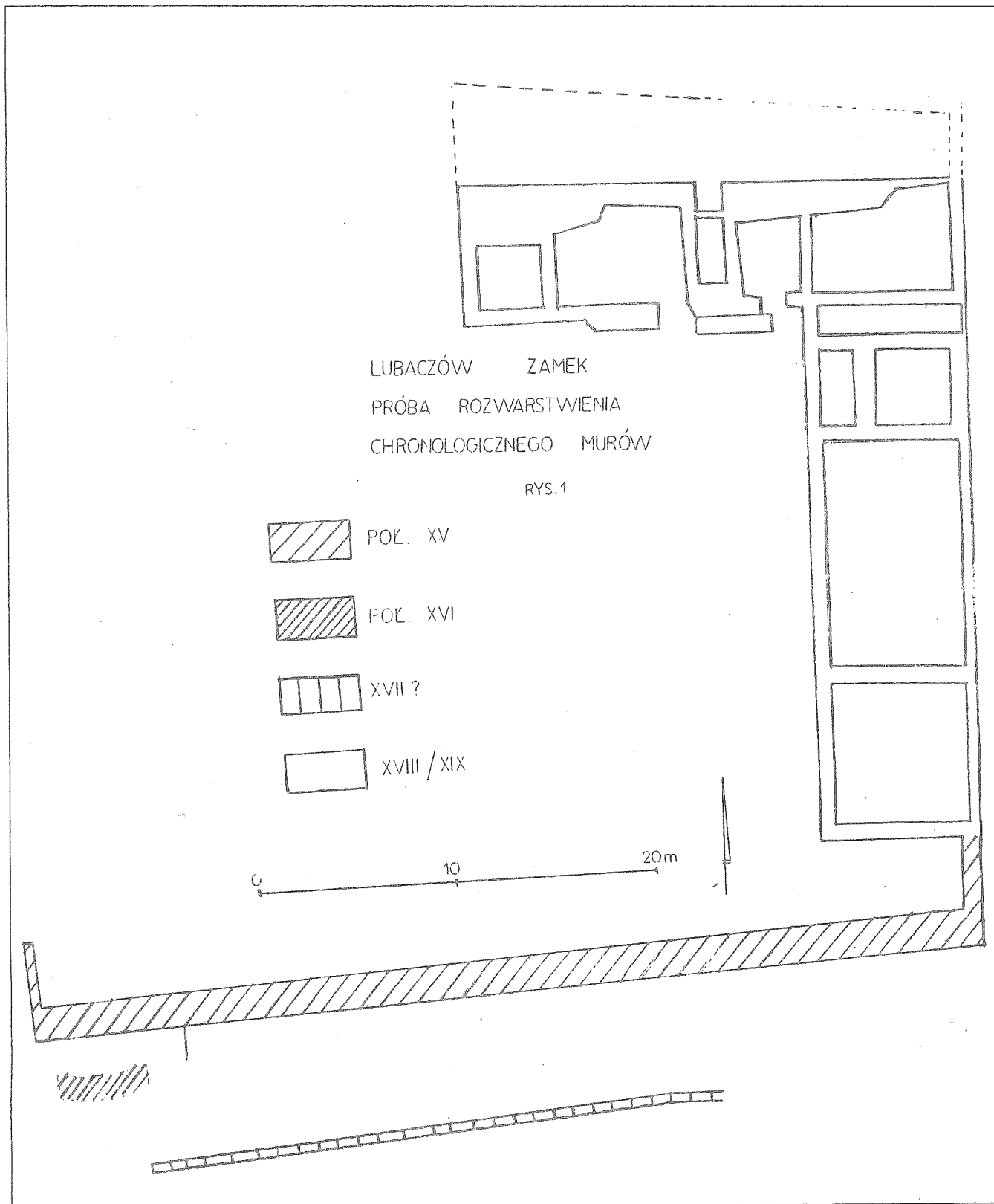
34 frag-

%)
agmeny
onologi-

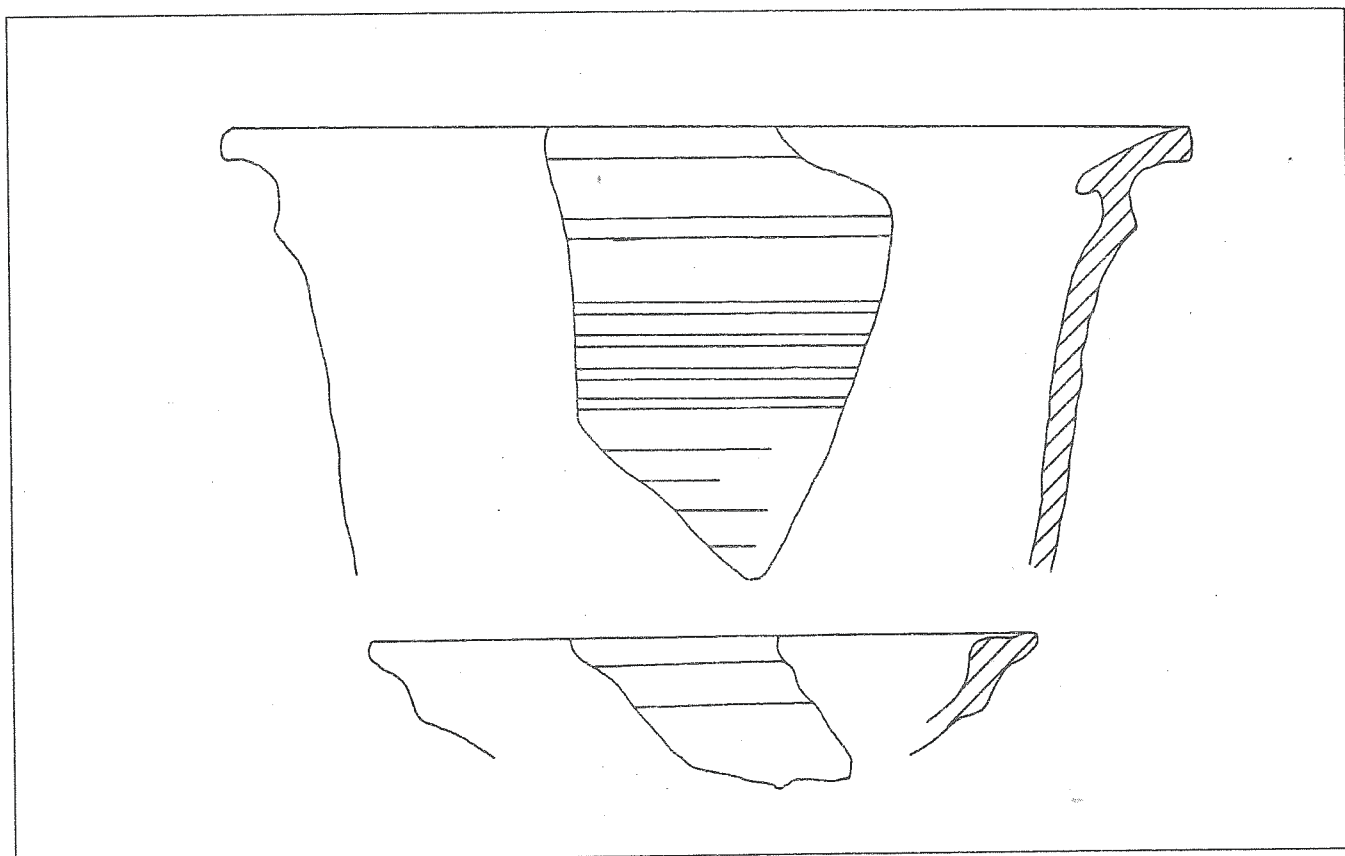
ych, co
kowego.

(7,4%)
20 frag-

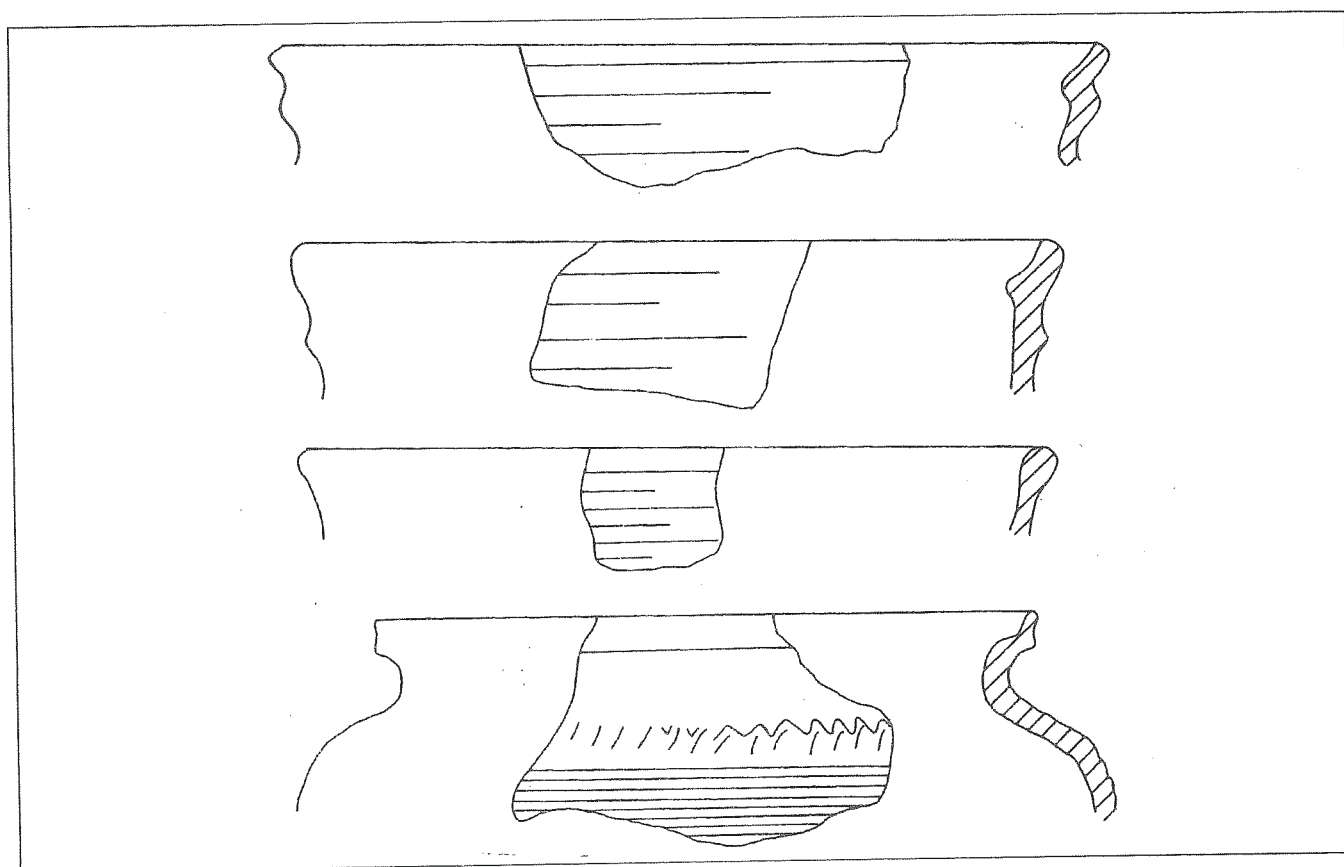
ze utle-
, co sta-
e reduk-
nie przez
można
między
materia-

Ryc. 1. Lubaczów, woj. Przemyśl. Zamek. Próba chronologicznego rozwarstwienia murów.
Abb. 1. Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Schloss. Versuch chronologischer Mauerschichtung.

Ryc. 2. Lubaczów, woj. Przemyśl. Zamek. Ceramika średniowieczna „siwa” (wypał redukcyjny).
 Abb. 2. Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Schloss. Mittelalterliche Graukeramik (Reduktionsausbrennen).

Ryc. 3. Lubaczów, woj. Przemyśl. Zamek. Ceramika średniowieczna z białej glinki kaolinitowej.
 Abb. 3. Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Schloss. Mittelalterliche Keramik aus weissem Koalinitton.

le cera
 wypala
 nie o
 jednob
 dużą i
 jest ni
 w póź
 środka
 pału z
 i trwa
 mniej
 czynni
 pał u
 począt
 nienier
 funkcj
 wagę i
 niające
 powier
 funkcj
 naczyn
 Ce
 prezen
 chodzą
 formy
 począt
 Ce
 reprez
 ogólna
 720 by
 wszyst
 tzw.
 brązow
 czarni
 prezen
 (rys.
 garnk
 gment
 cechą
 szym
 czy f
 Ważn
 riału o
 mach
 nany
 ku, na
 jest tr
 nologi
 dłuższ
 glinki
 ga da
 mater

W
 podst
 A. cer
 B. ce

le ceramicznym z Siedlątkowa, woj. Sieradz¹⁸. Naczynia wypalane w atmosferze redukcyjnej posiadają powierzchnie o barwie najczęściej ciemnoszarej i nieco jaśniejsze jednobarwne przełomy. Gлина (żelazista) schudzona jest dużą ilością drobnoziarnistego piasku, czasem domieszka jest niewidoczna. Generalnie rzecz biorąc siwienie naczyń w późnym średniowieczu obejmowało ziemie północnej, środkowej i zachodniej Polski, a redukcyjny sposób wypału został zapoczątkowany w drugiej połowie XIII wieku i trwał do początku wieku XVI¹⁹. Naczynia siwione są mniej przepuszczalne i bardziej odporne na działanie czynników termicznych. Na terenie Polski środkowej wypał utleniający uzyskuje zdecydowaną przewagę na początku XVI wieku, a wiązać to można z upowszechnieniem się glazury — ceramika „siwa” traci swój sens funkcjonalny. Na terenie Małopolski zdecydowaną przewagę mają jednak naczynia wypalane w atmosferze utleniającej: u tego typu naczyń stosowano hartowanie (na powierzchni widać wyraźne ślady), co spełniało podobną funkcję jak siwienie (ograniczenie przesiąkliwości ścianek naczyń).

Ceramika wykonana z białej glinki kaolinitowej reprezentowana jest przez 58 fragmentów naczyń pochodzących z garnków i pokrywek (rys. 3). Tego typu formy spotyka się w nawarstwieniach datowanych od początku XI do końca XIII wieku.

Ceramika wykonana z glinki żelazistej jest najliczniej reprezentowana wśród okazów średniowiecznych. Na ogólną liczbę 784 fragmentów ceramiki średniowiecznej aż 720 było wykonanych z tego surowca, co stanowi 92,0% wszystkich okazów. Naczynia wykonane z glin żelazistych tzw. garncarskich po wypaleniu przybierają barwę brązową, ceglastą lub brunatną, a przy zadymieniu nawet czarniawą²⁰. Średniowieczne wyroby z glin żelazistych reprezentują trzy grupy naczyń: pokrywki, misy i garnki (rys. 4). Nie będziemy tutaj opisywać form wylewów garnków wczesnośredniowiecznych: każda w zasadzie fragment ma inaczej wymodelowaną krawędź, co jest zresztą cechą całego materiału wczesnośredniowiecznego. W naszym przypadku możnaby wydzielić kilkadziesiąt typów czy form wylewów, ale nie jest to naszym celem. Ważniejszym wydaje się znalezienie cech ogólnych materiału ceramicznego i umieszczenie go w odpowiednich ramach chronologicznych. Cały materiał ceramiczny wykonany z glin żelazistych można umieścić w XI—XIII wieku, natomiast z białej glinki kaolinitowej, jak się wydaje, jest trochę młodszy. Nie jest to chyba rozróżnienie chronologiczne, ale być może obserwacja ta wskazuje na dłuższe przeżywanie się form naczyń wykonanych z białej glinki kaolinitowej. Problem jednak jest otwarty i wymaga dalszych badań z obszerniejszym, dobrze datowanym materiałem ceramicznym.

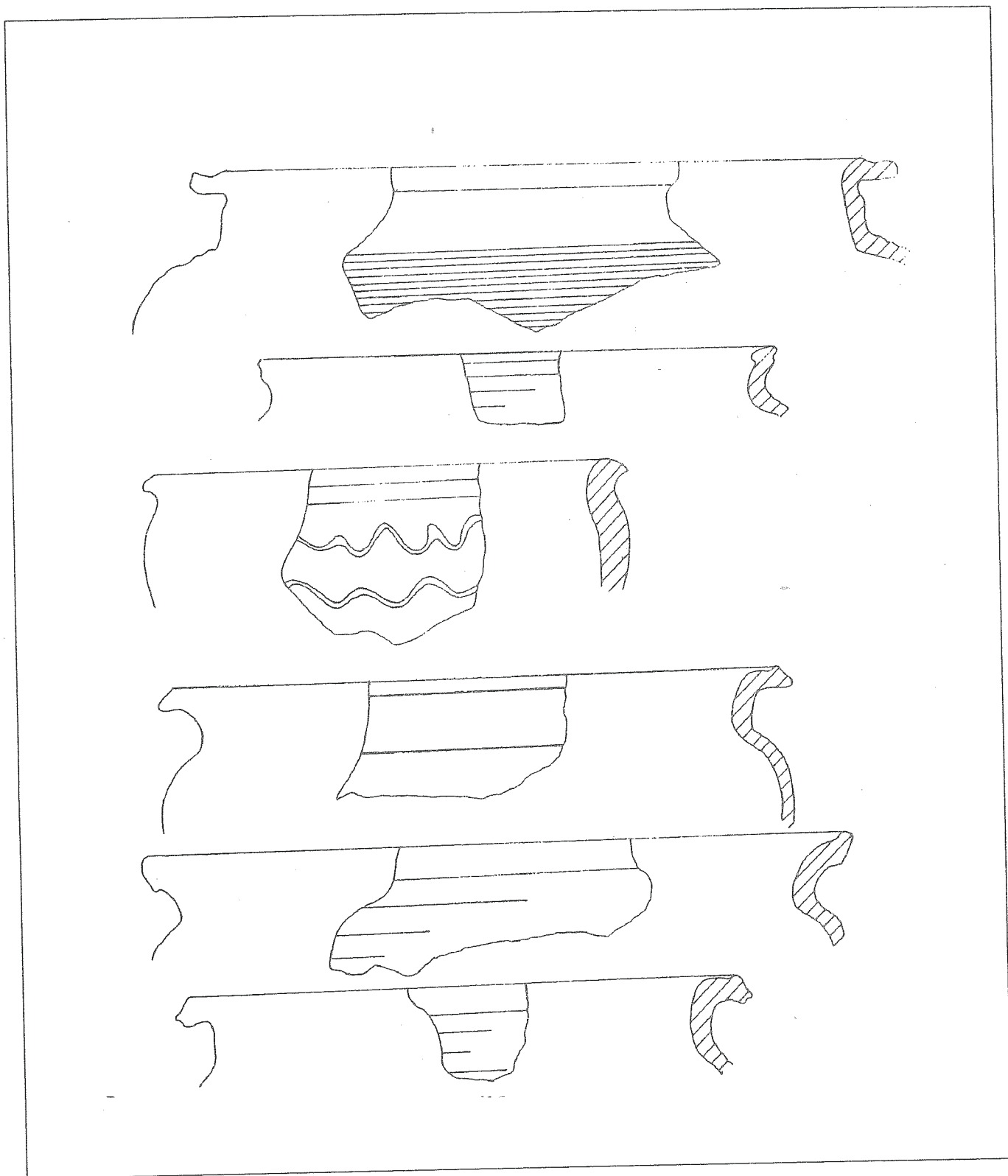
Ceramika nowożytna

Wstępna analiza materiału pozwoliła wyodrębnić na podstawie cech technologicznych dwie grupy:

- A. ceramika wypalana w atmosferze redukcyjnej — „siwa”
- B. ceramika wypalana w atmosferze utleniającej.

Nowożytna ceramika „siwa” reprezentowana jest przez 347 fragmentów naczyń, co stanowi około 10,4% ogółu ceramiki nowożytnej (ceramika nowożytna reprezentowana jest przez 3332 fragmenty). Jak już powiedzieliśmy wyżej, średniowieczna ceramika siwiona miała wyraźny sens funkcjonalny: była lepsza jakościowo od ceramiki wypalanej w atmosferze utleniającej, była mniej przepuszczalna i bardziej odporna na działanie czynników termicznych. Z chwilą upowszechnienia się glazury od początku wieku XVI ceramika ta traci swoje funkcje (nieprzepuszczalność), niemniej jednak intensywnie się rozwija, a jej ilość wyraźnie wzrasta na przełomie XVI i XVII wieku. Jak się wydaje, jej produkcja związana jest bardziej z względami estetycznymi niż funkcjonalnymi, aczkolwiek te ostatnie mogą mieć jakieś znaczenie. Nowożytna ceramika wypalana w atmosferze redukcyjnej posiadają ciemnoszarą powierzchnię i nieco jaśniejsze jednobarwne przełomy. Gлина schudzona jest dużą ilością domieszki drobnoziarnistego piasku. W niektórych tylko przypadkach domieszka jest niewidoczna. Wszystkie naczynia tej grupy zostały wykonane przez toczenie na kole (brak naczyń lepionych ręcznie, a potem obtaczanych). Zdobienie naczyń ogranicza się jedynie do wyświecenia pasów obiegających całe naczynie przeważnie w układzie poziomym, często jednak wyświecenie jest nieregularne (nie wiadomo czy można to łączyć z ornamentacją naczyń). Czasami na misach występuje zdobienie w postaci ukośnych nacięć i dołków palcowych. Wyświecenie powierzchni naczyń siwionych jest typowe na terenach Polski południowo-wschodniej²¹ dla przełomu XVI i XVII wieku. Nowożytna ceramika „siwa” reprezentowana jest przez pokrywki, misy i garnki (rys. 5).

Nowożytna ceramika wykonana z białej glinki kaolinitowej reprezentowana jest przez 1639 fragmentów naczyń, co stanowi 49,5% ogółu ceramiki nowożytnej na omawianym stanowisku. Naczynia wykonane z tego surowca wypalane były w atmosferze utleniającej. Często ich powierzchnie mają odcień różowawy. Przełomy są najczęściej jednobarwne. Jako domieszki schudzającej do gliny używano drobnoziarnistego piasku, czasami zdarza się domieszka średnioziarnista. Nowożytna ceramika z białej glinki kaolinitowej reprezentowana jest przez następujące grupy naczyń: dzbany, patelnie, pokrywki, misy, talerze i garnki (rys. 6). Naczynia z tego surowca mogą być pozbawione glazury, bądź z glazurą jedno — lub wielobarwną, jak również mogą być zdobione brunatną farbą. Malowanie ceramiki ornamentem w układzie pasów poziomych lub falistych wykonanym farbą jest sposobem zdobienia charakterystycznym dla ceramiki z białej glinki. Malowanie naczyń ogranicza się najczęściej do ścianek zewnętrznych, podczas gdy wewnętrzne posiadają często żółtobrunatną glazurę w różnych odcieniach. Ceramika ta jest datowana na przełom XVI i XVII wieku i pierwszą połowę wieku XVII. Dość licznie występuje w nawarstwieniach nowożytnych Polski południowo-wschodniej. Na uwagę zasługuje fakt, że analogiczne materiały z terenów Mołdawii są datowane na wiek XVII²². Z drugiej strony problem ceramiki z białej glinki jest szeroki i trochę niejasny. Zasadniczo wiąże się z użytkowaniem glin lekkich kaolinitowych ze złóż w Polsce południowej. Naczynia

Ryc. 4. Lubaczów, woj. Przemyśl. Zamek. Ceramika średniowieczna wypał utleniający.
 Abb. 4. Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Schloss. Mittelalterliche Keramik (Oxidationsausbrennen).

takie v
 pojawi
 tym p
 o nich
 na cer
 ziemie
 chron
 dniow
 nych
 przeło
 Nie r
 stwier
 wśród
 nych
 złoś l
 Ce
 40%
 posia
 zurą j
 barwy
 wnych
 stopn
 to gli
 jest r
 nane
 Ceram
 dzbar
 U
 kach
 ki zn
 szaw
 Bard
 ki p
 pałac
 jolik
 cie t
 na
 wyst
 Kaz
 Rze
 C
 stara
 ran
 czyn
 tech
 dać
 garr
 mov
 gob
 mi
 i po
 nic
 nac
 ceg
 oło
 wst
 nią
 wz
 fra

takie w Małopolsce, a także w strefie bardziej północnej, pojawiają się już w wieku XIV, ale im dalej na północ tym później np. w Warszawie w wieku XV. Mówi się o nich jako itałskich „białych” czy „kremowych”. Podobna ceramika napływa z terenu Śląska w wieku XVI na ziemię Polski środkowej. Mimo tak dużej rozciągłości chronologicznej można stwierdzić, że materiały późnośredniowieczne w wyraźny sposób różnią się od nowożytnych (przynajmniej formą), dlatego też datowanie na przełom XVI i XVII wieku wydaje się prawdopodobne. Nie rozwiązując genezy ceramiki „kremowej” musimy stwierdzić, że tak duży jej udział procentowy (49,5% wśród ceramiki nowożytnej i 36,3% wszystkich znalezionych fragmentów naczyń) spowodowany jest dostępnością złóż lekkich glin kaolinitowych.

Ceramika ceglasta z gliny żelazistej stanowi około 40% (1346 fragmentów) ceramiki nowożytnej. Naczynia posiadają powierzchnie barwy ceglastej i są pokryte glazurą jedno — lub dwubarwną. Posiadają przełomy jednobarwne — brak zupełnie ceramiki o przełomach dwubarwnych. Gлина u tego typu naczyń jest w niewielkim tylko stopniu schudzona bardzo drobnym piaskiem; często jest to gлина szlamowana. Z tego rodzaju surowca wykonana jest również półmajolika: naczynia półmajolikowe wykonane z białej gliniki stanowią tylko niewielkie procent. Ceramika ceglasta reprezentowana jest przez misy, garnki, dzbany (?), pokrywki i patelnie (rys. 7).

Usytuowanie ceramiki półmajolikowej na stanowiskach nowożytnych jest powszechne: znaleziska tej ceramiki znane są z różnych stron Polski, między innymi z Warszawy²³, Kalisza²⁴, Poznania²⁵, Rzeszowa²⁶, Jarosławia. Bardzo ciekawym zjawiskiem jest niewielki udział ceramiki półmajolikowej na pojedynczych obiektach typu zamki, pałace czy klasztory. Występowanie małej ilości mezzamajoliki na pojedynczych stanowiskach przy dużym procencie tej ceramiki na obiektach miejskich jest obserwowane na terenie całej Polski. W małej ilości ta ceramika występowała na zamku w Odrzykoniu woj. Krosno. Kazimierzu Dolnym woj. Lublin i Boguchwale woj. Rzeszów²⁷.

Ceramika półmajolikowa charakteryzuje się bardzo starannym wykonaniem. Jako surowca używano gliny starannie szlamowanej bez zanieczyszczeń i domieszek. Naczynia należące do tej grupy ceramiki wykonane były techniką toczenia na kole: na ściankach zewnętrznych widać delikatne tego ślady, co świadczy o dużej umiejętności garncarzy. Ścianki wewnętrzne okryte były białą lub kremową angobą; na taki podkład nanoszono ornament angobami różnobarwnymi, związkami metali lub kolorowymi glinkami²⁸. Po wypale nakładano bezbarwne szkliwo i ponownie wypalano, co powodowało wzmocnienie zdobnictwa i zwiększenie jego wyrazistości. Wypał u tego typu naczyń był bardzo dobry, o czym świadczy jednobarwny ceglasty przełom. Przy pokryciu białej angoby szkliwem ołowianym mogło nastąpić lekkie jej odbarwienie, a powstały odcień kremowy jest chyba wynikiem działania na nią związków ołowiu²⁹.

W nawarstwieniach kulturowych zalegających na wzgórzu zamkowym w Lubaczowie na ogólną liczbę 1346 fragmentów naczyń nowożytnych wykonanych z glin żela-

zistych, 91 fragmentów należało do ceramiki półmajolikowej (6,7%). Mezza-majolika reprezentowana jest przez dwie formy naczyń: dzbany i misy (rys. 8).

W okresie renesansu na ziemi polskie zaczęły napływać z Italii wyroby majolikowe wykonane z białej gliniki bogato zdobione wzorami. Początki produkcji we Włoszech przypadają na wiek XV, w latach trzydziestych tego stulecia majolika włoska osiąga szczyt powodzenia³⁰. Wzbogacenie motywów ornamentacyjnych o wzory roślinne, geometryczno-roślinne oraz antropomorficzne decydowało o dużym popycie na te wytwory: z drugiej strony wzmógł się popyt odbił się niekorzystnie na jakości. Na teren Polski i krajów położonych na północ od Alp ceramika ta zaczęła napływać w końcu XVI wieku, a na przełomie XVI i XVII wieku powstają zakłady produkujące majolikę w Sławkowie pod Olkuszem i Nowym Sączu³¹, Miechocinie, Jarosławiu, Łańcucie i Rzeszowie³². Fragmenty półmajoliki z Lubaczowa mogą być datowane na połowę XVII wieku.

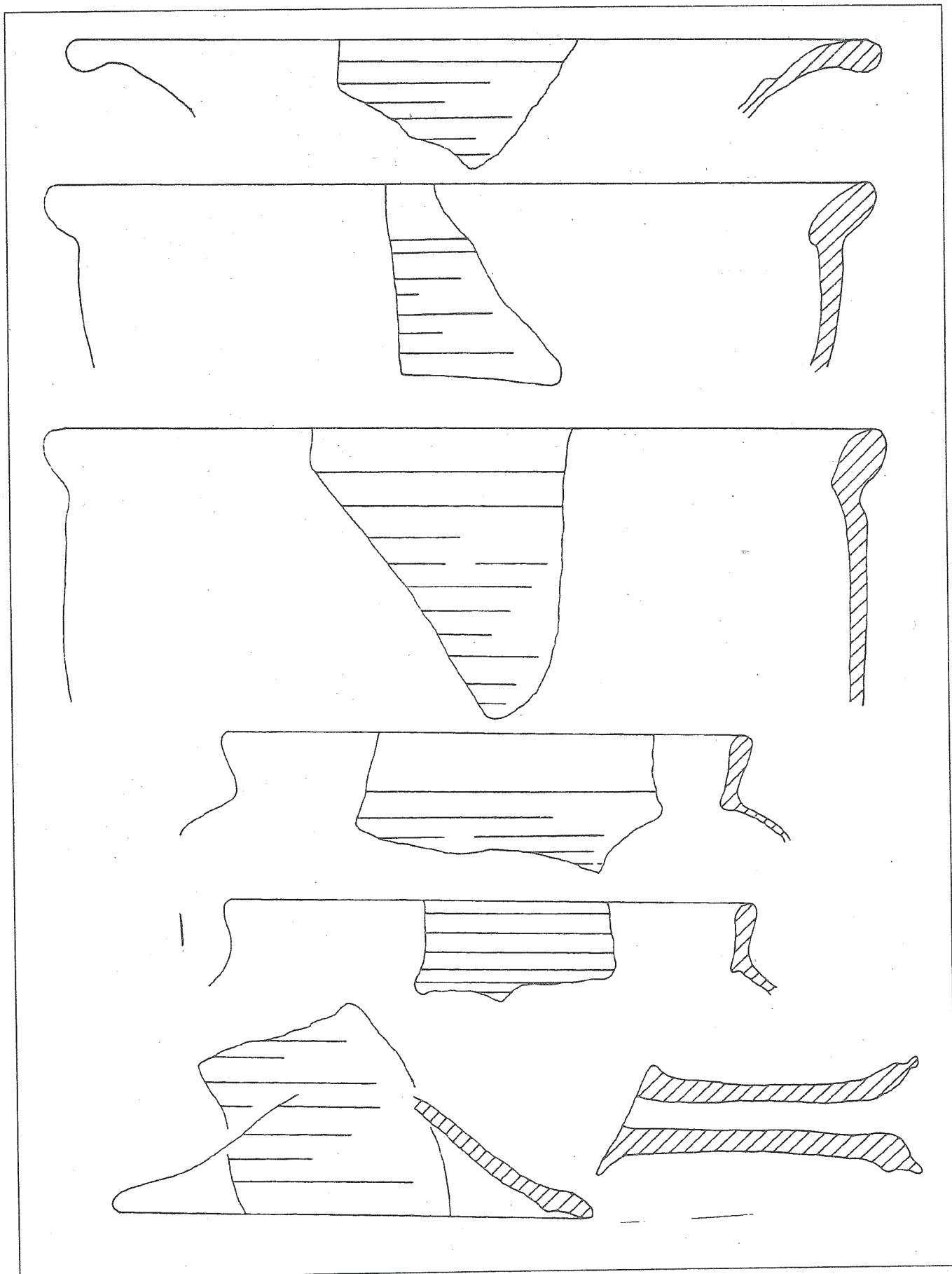
Oprócz ceramiki w czasie badań znaleziono jeszcze naczynia szklane (282 fragmenty, co stanowi 5,9% całości materiału), porcelanowe i fajansowe (234 fragmenty — 5,0%), kamionkowe (21 fragmentów), przedmioty żelazne (24 fragmenty) i kilkanaście fragmentów kafli. Ogólna analiza zabytków pozwoliła stwierdzić, że są to przedmioty XIX—XX wieczne: zabytki szklane są zapewne starsze. Dlatego też nie będziemy poddawać ich szczegółowej obserwacji. Również kafle, na innych stanowiskach bardzo liczne i bogato ornamentowe, pozwalające uściślić chronologię warstw, w których zostały znalezione, w Lubaczowie są mało charakterystyczne i w ogóle złej jakości.

Ogólnie rzecz biorąc można stwierdzić, że uzyskany ruchomy materiał archeologiczny obejmuje okres od wczesnego średniowiecza (XI—XII wiek) po czasy współczesne (XIX—XX wiek). Chronologia ta wyznacza okres intensywnego użytkowania wzgórza zamkowego w Lubaczowie.

III ZAGADNIENIA KOŃCOWE

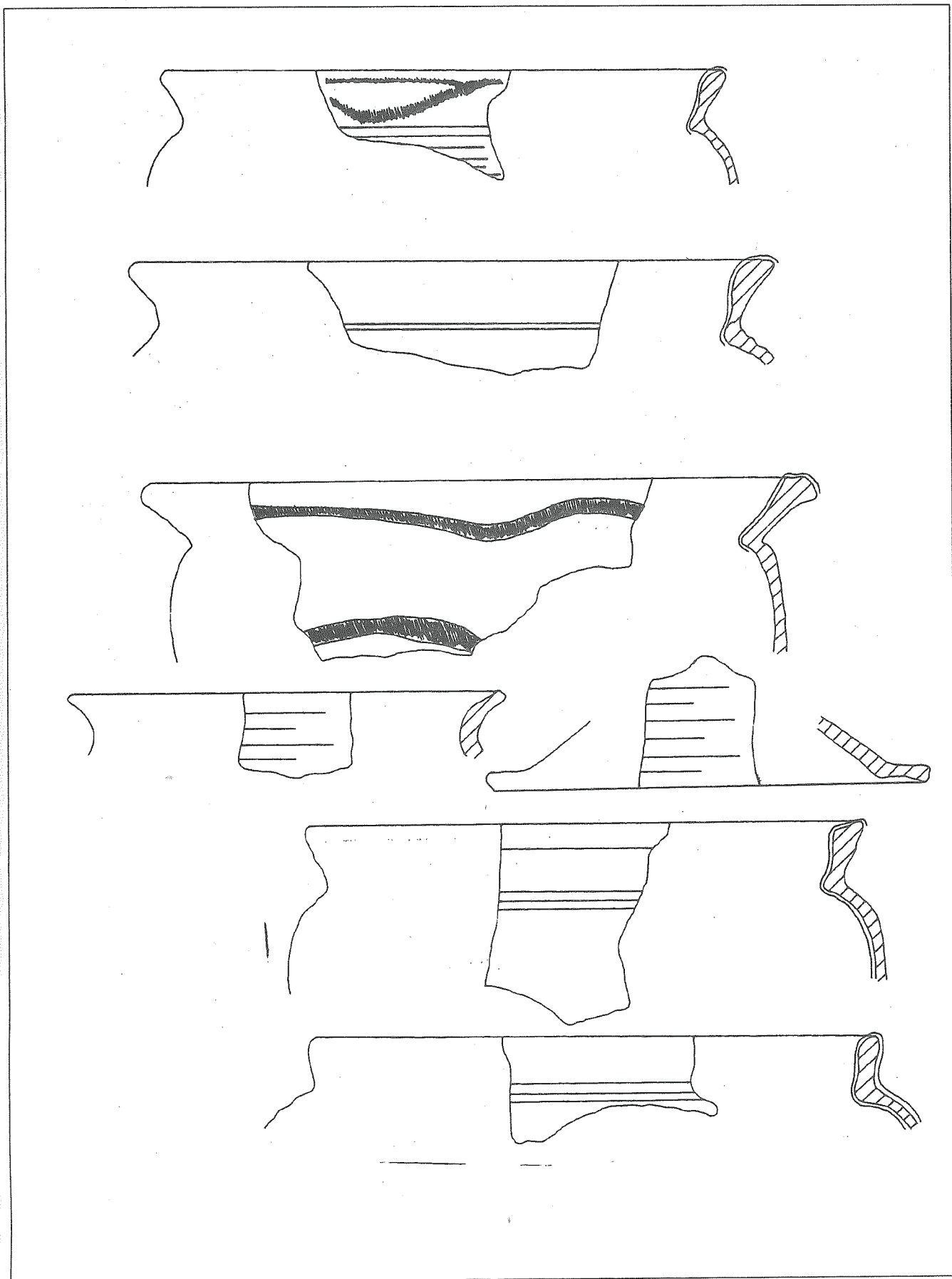
Przed wysuwaniem ostatecznych wniosków wydaje się celowym przedstawienie dziejów ostatniego murowanego budynku zamkowego który wg M. Kopffa³³ został wzniesiony w latach 1745—1780, ale w oparciu o lustrację z 1765 roku chronologię tę musimy przesunąć w górę o co najmniej dwadzieścia lat. Budynek zamkowy (pałac) ceglany usytuowany w południowej części wzgórza zamkowego był wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta. Był to obiekt parterowy z dwoma przybudówkami parterowymi, mieszkalnym poddaszem i mansardowym dachem pokrytym gontem o dwutraktowym wieloosiowym układzie przestrzennym. W pierwszej połowie XIX wieku należał do Pawłowskich, a następnie Bernsteinów, a w latach siedemdziesiątych nabyła go Maria hr. Gołuchowska. W 1911 roku Adam Gołuchowski rozebrał pałac, a nazwę przeniesiono na oficynę znajdującą się w północno-wschodniej części wzgórza. Istniała ona do roku 1949.

Obecnie przeanalizujemy rozwój zamku lubaczowskiego. Nie będziemy oczywiście omawiać wyglądu obiektu

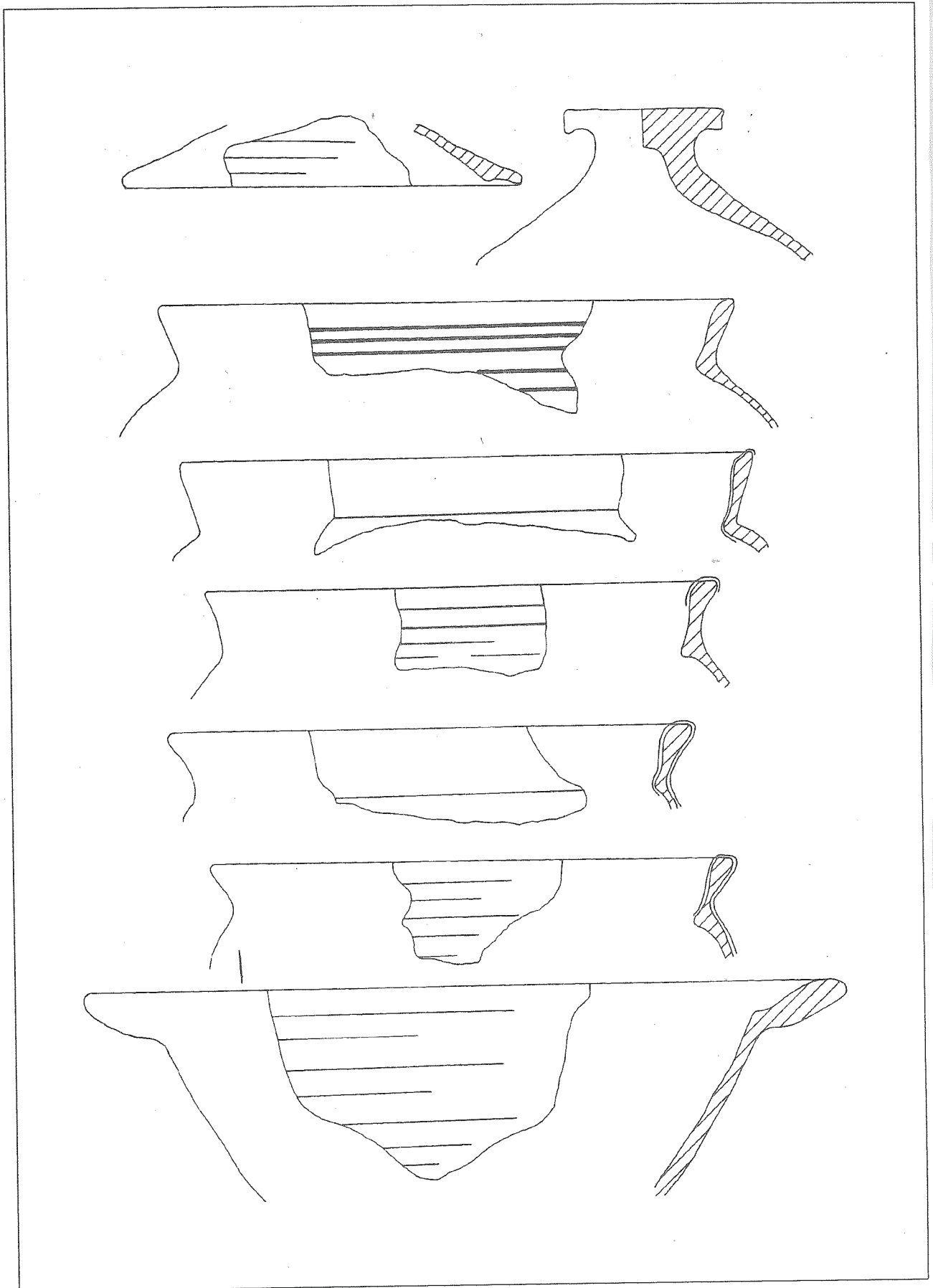

Ryc. 5. Lubaczów, woj. Przemyśl. Zamek. Nowożytna ceramika „siwa” (wypał redukcyjny).
 Abb. 5. Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Schloss. Neuzeitliche Graukeramik (Reduktionsausbrennen).

Ryc.
 Abb.

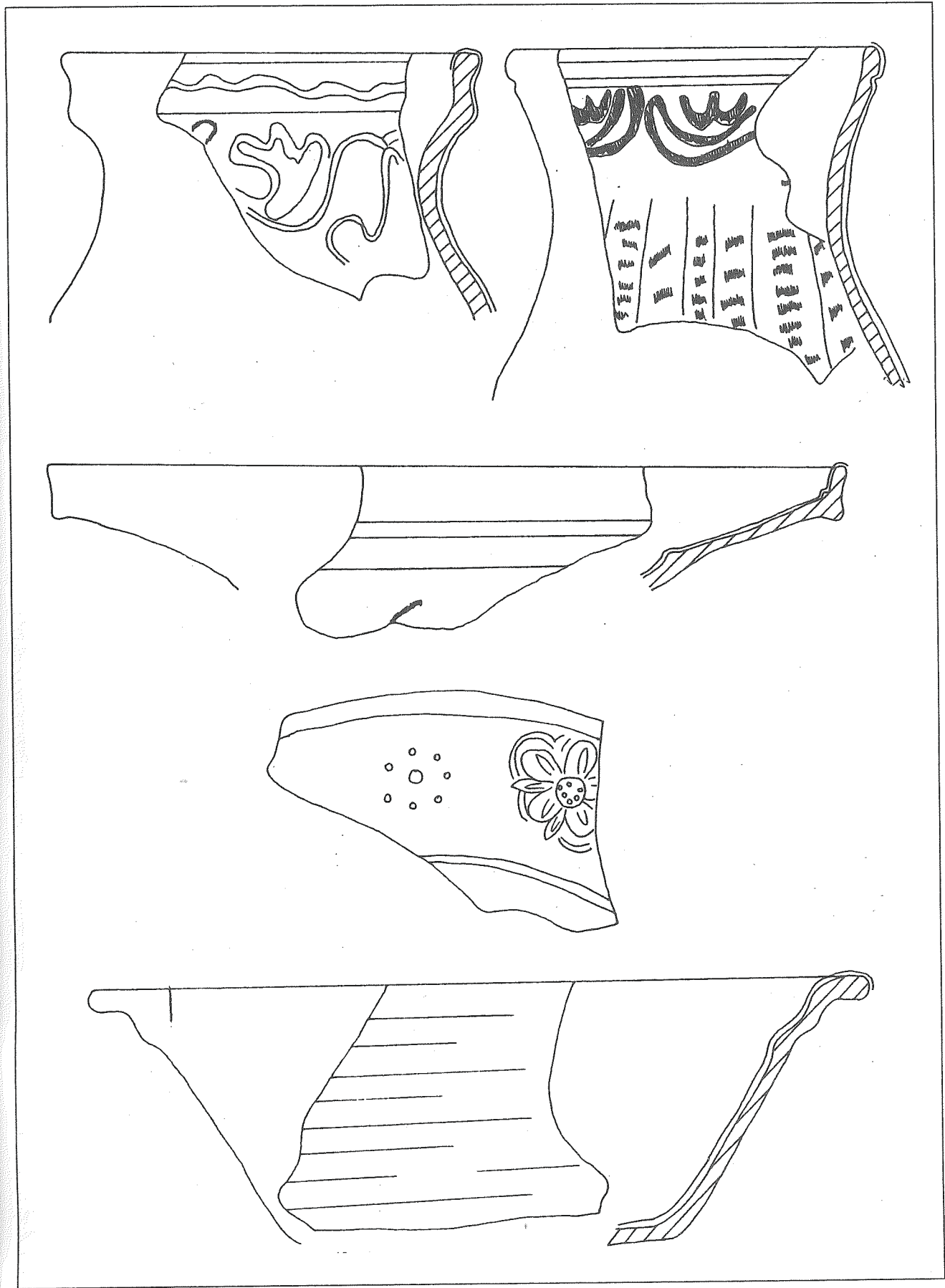

Ryc. 6. Lubaczów, woj. Przemyśl. Zamek. Nowożytna ceramika z białej glinki koalinitowej.
 Abb. 6. Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Schloss. Neuzeitliche Keramik aus weissem Koalinitton.

Ryc. 7. Lubaczów, woj. Przemyśl. Zamek. Nowożytna ceramika (wypał utleniający).
 Abb. 7. Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Schloss. Neuzeitliche Keramik (Oxidationsausbrennen).

Ryc. 8.
 Abb. 8.

Ryc. 8. Lubaczów, woj. Przemyśl. Zamek. Nowożytna ceramika półmajolikowa.
 Abb. 8. Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Schloss. Neuzeitliche Halbmajolikeramik.

w poszczególnych okresach, gdyż o tym mówią dokładnie lustracje, które podajemy poniżej, a jedynie spróbujemy określić chronologię odkrytych elementów murowanych. Najstarszym elementem murowanym na wzgórzu zamkowym jest mur ceglany broniący od południa obiektu, z krótkimi bokami w części zachodniej i wschodniej. Były to zapewne murowane elementy wież czworobocznych o dwóch bokach murowanych i dwóch drewnianych. Fundację muru można przypisać (i wież czworobocznych) książętom mazowieckim, potomkom Ziemowita IV (najprawdopodobniej księciu Władysławowi), a chronologię jego określić na połowę XV wieku. Wykluczamy w ten sposób monumentalną fundację Kazimierza Wielkiego, a królowi przypisujemy jedynie budowę obiektu drewnianego. W pierwszej połowie XVI wieku elementy obronne były już mocno zniszczone lub w ruinie (jak wskazuje inwentarz z 1534 roku), natomiast zbudowano wtedy budynki drewniane od południa, wschodu i północy, być może na murowanych fundamentach, a niektóre podpiwniczone. W czasach nowożytnych obiekt był drewniany a urządzenia obronne ograniczały się jedynie do parkanów. Być może w wieku XVII powstał dom z murowanymi piwnicami kamiennie-ceglanymi widocznymi do dnia dzisiejszego w północno-zachodniej części wzgórza. Wiek XVIII przynosi budowę dworu (od południa) z całą pewnością wykorzystując obronny mur XV-wieczny. Na przełomie XVIII i XIX wieku lub na początku XIX zmurowano od wschodu i północy dwór ceglany założony na literze L, który funkcjonował do końca II wojny światowej (1949).

IV ANEKSY

Aneks 1

AGAD, ASK, LVI, 1.1, t.1, k. 57—58
Opis zamku lubaczowskiego z 1534 r.

Przygródek dosyć niemały izbicami obrobiony z trzema basztami nie bardzo straszny. W tym przygródku dom czarny stary, dwie stajnie niemałe, domek drugi czarny, browar też stary. Przy tym przygródku łaźnia z sienią i z izbą ze wszystkimi potrzebami. Iż tego przygródka na zamek idąc most przez dwie przekopy z basztą niedobry, wszystkie potrzebują budowania znowu. Iż tego mostu w zamek wchodząc samborza sprawiona, wszedłszy w zamek po lewej stronie dom wielki na podwalu, gdzie już izba wielka z sienią i z komnatą z błonami oklejonymi i ze wszystkimi potrzebami dosyć dobry.

Iż k temuż domowi zaś boki przyszedł dom drugi na podwalu z izbą, z sienią, z komnatą, z dobrego dosyć drzewa, z błonami oklejonymi, tak w sieni jako w izbie i w komnacie.

Z tamtej komnaty przyboczna komnata, która ważyła (?) ten dom wszystkie z fundamentu bardzo słaby podobno był, a tak ten dom niemałej poprawy by jedno nie znowu przedstawienia potrzebuje, a bardzo rychłego by się nie obalić.

Iż k temuż domowi bokiem trzeci dom nowy też na podwalu dosyć z trzema pokojami jeden niedokończony czarny bo ani pieców ani kominów nie masz, w którym domu jest izba czem komnata ze szklanymi błonami. Przy którym domu dwie komory zrobione dobrze, a drugie dwoje nad nimi.

Do których komór przylega wieża węglasta z dwoma ścianami murowanymi a z dwoma drzewianymi bardzo złymi tak iż co godzina upadku jej trzeba się spodziewać.

Iż od tej wieży ścian murowana, ..., i idzie aż do węgła, a od węgła aż do samborzy wyższej, ...

przy którym murze wedle wież trzy (?) z tej jest kuchnia, która poprawy potrzebuje. Iż wedle kuchni już izba czeladna pod którą izbą piwnice bardzo złe tak już, ..., walić, nad tą kuchnią albo murami blanki bardzo złe aż do samborzy drugie blanki, które idą około pierwszego wielkiej oprawy potrzebują.

To jest wszystkie zamek.

Około którego zamku izbicami obrobiono od mostu aż zaś do mostu niskimi, a ciasnymi bardzo ku żadnej obronie, które się już pochylili a miasto, ..., może bardzo, ..., To już wszystko, ... zamku lubaczowskiego.

Aneks 2

AGAD, ASK, LVI, 1.2, t.2 k. 127—130
Opis zamku lubaczowskiego z 1565 r.

Naprzód brama wchodząc z mostu, u wrót wrzeczadze dwa są. Jest z niej wychodząc na lewej stronie dom na podwalu w którym izba stara w, ..., W niej sześć błon w olów wprawionych ale żadnej dobrej nie masz, piec biały na prawo dobry. Stół wielki dembowy prosty. Ławy przy trzech ścianach, ..., krata ogrodzona.

Swiecznik pośród izby zawieszony niedobry, u drzwi zawiasy żelazne, wrzeczadz i z antabą. Jest sień, tarciami położona w której drzwi na zawiasach żelaznych z antabą, komin który się był zapalił i wygorzało kilka tarcic, gotowaniu niedobry, sień się pochylila. Jest przeciwko izby komnata, w której drzwi na zawiasach żelaznych, wrzeczadz skobli nie masz, komin gliniany, błona niedobra jedna, a drugiej połowa, nad tym domem bardzo zgniły dach. I ten dom drugi na podwalu w którym izba cegłą położona, piec kaflowy drzwi na zawiasach żelaznych, antaba błon cztery z nich olów oprawione. Jest przeciwko komnata, komin w niej do połowy murowany, drzwi na zawiasach żelaznych z antabą. Z tej komnaty ganek przygradzony błony dwie po połowie w olów wprawione, drzwi dwoje na zawiasach z antabą. Jest drugi dom na trzeciej stronie na podwalu w którym izba tarciami położona, piec kaflowy, stół, błony cztery z nich w olów wprawionych. ławy z trzech stron, ..., u drzwi zawiasy żelazne i antaba. Sień tarciami położona, błon w niej trzy po połowie, drzwi z zawiasami żelaznymi i zamkiem. Jest przeciwko komnata tarciami położona, komin murowany, u drzwi zamek, zawiasy żelazne, stół dębowy, okrągły. Błony szklane, trzy niedobre. Z tejże komnaty druga komnata w której zamek z zawiasami żelaznymi, wrzeczadz, błony dwie niedobre. Jest pod tym domem dwie komory zawałone, trzecia spizarnia.

Jest od tego domu idąc na górę na górze dwie komory, w których drzwi na żelaznych zawiasach, okna gontami zabite, okiennica na żelaznych zawiasach. Jest sala, ..., w której stoły dwa lipowe i dwa przyławki. Na dole komory dwie, drzwi w nich na zawiasach żelaznych, za salą kuchnia, komin lepiony. Jest na czwartej stronie parkan nowo wybudowany, w którym komór na górze trzy, a na dole komór dziewięć.

Z zamku piwnica nad nią, ..., dobra (?).

Przygródek

Naprzód brama która się pochylila ku miastu wedle niej piekarnia. Podle piekarni stajnia, nad stajnią komór cztery pustych bez wierzchu.

Podle tych komór wieża narożna na której strzelba jest. Na drugiej stronie bramy stajenka w której piec, komin, ..., Komórek w parkanie na dole siedem, a na wierzchu w tymże parkanie komórki sześć pustych.

W tym parkanie na górze izba kędy podstarość mieszka, w której jest okien szklanych w olów oprawionych cztery? starych, piec kaflowy, stół.

Z tej izby komnata i, ..., czem okno w niej szklane w olów oprawione niedobre. Przeciwko komnata w niej stół i łóżko, szafa, błona w olów oprawiona niedobra.

Pod tą iz
spizarnia
waniem d
ciwko nie
Parkan st
Stajnie d
Jest łaźni
wprawion
Przeciw
złe, drzw
Nad tą i
Przed za

Aneks 3
AGAD,
Inewntar

Dziedzini
Naprzód
ganek z
wrzeczadz
Na lewej
Sień star
W starej
szyb 2 w
z kratą.
Izba now
Piec do
Na dru
wchodzi
W tej s
Izba w
3. Piec
Komnat
zydel 1,
drzwi w
Na trze
antaba,
złe, dw
Ławy w
Izba na
W drzw
2
Z izby
Izba na
W drzw
masz 3
Komor
Komnat
Izba n
W jed
błony
długi,
Na cz
W sien
Drzwi
było,
wyflu
U drzw
prosty
U bra
u kom
Dach
Gank

Pod tą izbą spiżarnia kędy miód chowają. Podle tymi druga spiżarnia kędy spizr domowy chowają nad tym wszystkim budowaniem dach niedobry. Piekarnia na tejsze stronie pobita, przeciwko niej komora.

Parkan stary, zgniły za piekarnią.

Stajnie dwie pod dranicami.

Jest łaźnia kocioł w niej niedobry, w której dwie błony w drzewo wprawione.

Przeciw tej łaźni izba w której błony trzy w drzewo wprawione złe, drzwi troje na zawiasach żelaznych.

Nad tą łaźnią komórek (...) puste bez pokładu.

Przed zamkiem browar.

Aneks 3

AGAD, ASK, LVI, 1.2, t.2, k. 134-138

Inwentarz zamku lubaczowskiego z 1578

Dziedziniec

Naprzód most przed dziedzińcem niezły podle niego na lewej ręce ganek zły podparty. Brama staroświecka wrota wniej skoble wrzeciędze u furty skoble wrzeciędz i kłamka.

Na lewej ręce od bramy.

Sień stara drzwi na zawiasach. Schodki i ganek zły. Komin zły.

W starej izbie w drzwi wchodzisz piec zły biały. Błon 6 w ołów, szyb 2 wybito stół długi 1 krótki, zydlów 3, ława długa 1, szafa z kratą.

Izba nowa w drzwi zamek kłamka i antaba. Stołów 2, błon 6. Piec dobry polerowany. Szafa z kratą.

Na drugiej stronie w pokoju I. Pana Starosty sień w drzwi wchodzisz i skoble, błon 6 kwater nie masz 7, szyb 5 nie masz. W tej sieni komin murowany przy piecu.

Izba w drzwi wchodzisz błon 4, szyb stłuczonych 2, stół 1, zydle 3. Piec dobry zielony polewany.

Komnata zamek w drzwi wchodzisz błony 2 potłuczone, stoły 2, zydel 1, w nyży komin z gliny lepiony, z tejsze komnata. Zamek drzwi wchodząc. Skoble, stoły, zydel 1, błon 2.

Na trzeciej stronie pokój pani starościny. Sień, w drzwi zamek, antaba, stół 1, błon 3.

złe, dwóch kwater nie masz, szyb 7 nie masz i błony potłuczone, Ławy w ścianie.

Izba na lewej ręce.

W drzwi antaba, zamek, kłamka, piec dobry, stół 1, zydel 1, błon 2, ...

Z izby komnata u drzwi wrzeciędz, skoble, błon 2.

Izba na prawej ręce

W drzwi wrzeciędz, kłamka, błony 4, kwatery szklane 2, szyb nie masz 3, stoły 3, zydle 2.

Komora z izby w drzwi skoble i wrzeciędz i błony 2.

Komnata na blankach. Drzwi na zawiasach, błony 2 szklane w drzewo wprawione, szyb 2 nie masz, stół 1.

Izba na blankach w drzwi wrzeciędz, błony 4 potłuczone.

W jednej błonie kwatera stłuczona po odebraniu, w drzewo błony szklono robione. Błony piątej nie masz, piec stary, stół długi, ława długa, zydel 1.

Na czwartej stronie

W sieni drzwi złe, błony 2, szyb nie masz 2. Izba na lewej ręce.

Drzwi na zawiasach, błony 2 szklanych, w jednej kwaterze nie było, którą pod oddaniu wyjeżdżając wszystkie gwałtem wytłuczone, w drugiej błonie szyb 5 nie masz, stół 1, zydel 1.

U drzwi wrzeciędz i skoble, stół 1, zydel 1, ławka 1, piec biały prosty. Z izby komnata, błony w niej 2 w ołów robione.

U bramy komora na górze, sień przed nią, w drzwi wrzeciędz, u komory skobel i wrzeciędz, w tej komorze wchód zły na dół.

Dachy na zamku niedobre, tylko na wielkiej izbie dobry.

Ganki też niedobre.

Piwnice złe zawalone dwie, dwie dobre w których skoble i wrzeciędz dach na nich złe naprawiony.

Pod nową izbą na dole komory 2 nowe, u komór wrzeciędze i skoble 4.

Podle komory żądowskie 2 zamknięte co im było dano rzeczy chować,

Spizarnie trzy, pod? pokojem J. M.

W pierwszej u drzwi wrzeciędz, skoble i kłamka.

Druga gdzie kury chowają ze skoblami wrzeciędzem

Trzecia gdzie mąkę chowają ze skoblami i wrzeciędzem i kłatką Komnata na dole, z wrzeciędzem, ze skoblami, drzwi na zawiasach, okna 2 szklane w drzewo robione, kraty w nich dwie żalazne.

Komora pod tymi u drzwi zawiasów 2, wrzeciędz, skoble 2, stół 1, zydel 1.

Komora kuchenna w której nie masz wrzeciędza i skobli

Kuchnia otwarta w drzwi antaba, kłamka, ława co kapustę siekają

Komór 9? w których się wieśniacy i mieszczanie chowają u 4 skoble i wrzeciędzów nie masz od bramy

Przygródek

Wieża narożna, na dole komora, u drzwi skoble, wrzeciędz z kłódką.

Komora na górze u drzwi skoble, wrzeciędz, kłódką.

Podle wieży 3 puste komory, 2 drzwi w nich wrzeciędze i skoble.

Brama

U wrót wrzeciędz, skoble, u furty wrzeciędz, skoble.

Na górze komora, u drzwi wrzeciędz i skoble na zawiasach.

Od bramy na górze komór 5. Drzwi w nich, w jednej nie masz, a w 3 wrzeciędze, skoble.

Podstarościę dom

Sień, w drzwi kłamka żelazna. W izbie w drzwi zawiasy, wrzeciędz.

Błon 4 w ołów, szyb nie masz, listwy, stół 1 fladrowy.

Komnata. Z izby w drzwi zawiasy, zamek antaba. Komnatka naprzeciw, zawiasy u drzwi, wrzeciędz, skoble, stół 1, u ..., komory wrzeciędz.

Na dole komory

W pierwszej komorze skoble, wrzeciędz. Na dole komór 7, wrzeciędz, skoble, a w 1 drzwi nie masz.

Piekarnia

W niej piec prosty niedobry. A podle niej stajnie 2 Podczaszego?

Taras

U drzwi wrzeciędz, 2 skoble, kuna w ścianie. Piekarnia. Komora przed piekarnią drzwi proste, wrzeciędz, skoble.

W piekarni stół długi, ławy wokół.

Łaźnia, w łaźni kocioł, błony w ołów 2, szyb 2 wybito, piec stary, skoble, wrzeciędze są, wanna niedobra. Sień przed nią drzwi na zawiasach, izba?, a z drugiej strony drzwi niedobre, proste. Tamże pod łaźnią izba piec niezły, błon 3, w drzewo robione złe, stół długi.

Na łaźni komory naprawione, a dwie nie.

Browar

Tamże w 4 drzwi wrzeciędze, skoble, kłódką, kocioł zły, dziurawy, kadzie wielkie dwie ale jedna niedobra, ..., 2, cząbrow 7, achteli 30, koryta pod achtele 2.

Strzelba

Naprzód działo spisane zamkowe na nowej baszcie między łaźnią, a piekarnią która nowo zbudowana z drzewa sosnowego dobrego, troje, ..., na niej i dach nowy

W komorze w podstarościęgo domu,...., na szagach hakownic starych 22 zamkowych dobrych, ruszników starych 2. Od harkal-rza starego,...., knotow 3 długich do hakownic. Formy 2, Okowy żelazne dwa. Baszta nowa jeszcze bez wierzchu na moście od miasta,...., Druga także na moście od Woli gdzie był,...., nowa.

Aneks 4

AGAD, ASK, XLVI, syg. 125, k. 250

1662

Zamek w Lubaczowie

Ten zamek zasadzony jest na błotach blisko miasta Lubaczowa, do którego miasta przez Groblę iść potrzeba, do którego wjeżdżając jest brama drzewiana, a parkan wkoło Zamku także drzewiany. W sam zaś zamek wjeżdżając przez most, jest także brama drzewiana, z której po wschodach do budynków drzewianych zamkowych iść potrzeba, a naprzód wnieść do Izby Pokojowej w której piec malowany i komin murowany, pobok Izba pokojowa, z Izby pokojowej Sionka, z Sionki Izba znowu z piecem także malowanym i kominem murowanym, z Izby Sionka, a z Sionki Izba znowu z Piecem, na rogu zaś Izba z Komnatą i z piecem. To górne mieszkanie. Na dole są zaś Izby i komory rozmaite przy tym i Sklep murowany. Pobok jest Spizarnia dolna i górna, blisko zaś stajenka. A naprzeciwko Kuchnia w której jest Izba Kucharska.

Aneks 5

Muzeum Narodowe w Krakowie. Biblioteka Czartoryskich rkps 4520/IV, k. 34

Inwentarz starostawa Lubaczowskiego z 1706 r.

Zamek

Od miasta idąc ku Zamkowi jest pomost z dylów ku Bramie Zamkowej nie dobrij. Brama dolna przed Zamkiem niedobra, drzewo w niej pogniło, wierzch z Gontów nad Bramą zły, zgniły. Do bramy wchodząc Wrota jednostajne, na konie od wierzchu żelazne i czopie żelaznym niedobre, z Bramy na drugą stronę Wrót nie masz, w tej Bramie po prawej ręce jest Izdebka, w której Bramny mieszka, do niej wchodząc, drzwi na biegunach drewnianych złe. Okien dwie Szyby w drzewo oprawne pod którymi ława jedna, Piecyk kaflowy dobry przy nim kominiek z Piecykiem Piekarskim, powała dobra podłogi nie masz, z tej Izdebki jest Komora do niej drzwi na zawiasach i hakach żelaznych, powała zgniła, w Bramie na drugiej stronie. Komor dwie ale spustoszały nad Bramą bywały qondom komory, ale spustoszały. Od Bramy wokoło zamku jest Parkan w przęśle ku Browarowi,...., Browaru ostatek Płotem ku Bramie ogrodzony, które Wsie Dzielnicami stawiać powinny, tak Kolebnice jako i Lipowiec i te Wsie które do zaku należą.

Do samego zamku wchodząc jest Brama do której wchodząc są Wrota Stoczyste nowe na kunach od wierzchu dwu żelaznych, na Czopach od spodu żelaznych, w dziedziniec z Bramij wrót na drugij Stronę nie masz, nad tą Bramą są schody z Dziedzińca na Salę. Do Sali wchodząc drzwi na zawiasach i hakach żelaznych, z wrzeciędzem i skoblami, żelaznymi, z haczykiem do zakładania. Powały nie masz podłoga nowa. Piwnica przy schodach murowana, która idzie pod Bramę, z wierzchu do niej drzwi nie masz tylko na Spodzie, na zawiasach i hakach żelaznych z wrzeciędzem i skoblami. Wydziedłszy z tych Piwnic po prawej ręce są Pokoje. Wchodząc do sieni drzwi na zawiasach i hakach żelaznych, nad którym okien 6? Szyby w drzewo oprawne powała i podłoga dobra, przy drzwiach jest antaba i Klamka żelazne. W sieni do Piecow jest Sciana murowana pod Kominem, do której drzwi na zawiasach, hakach żelaznych, haczykiem do

zakładania, komin nad Dach wywiedziony murowany. Do Pokoju z Sieni ku Bramie wchodząc są drzwi na zawiasach i hakach żelaznych, z wrzeciędzem ze skoblami, z Klamką, z Antabą, haczykiem do zakładania, Okien jest dwie, w każdym po dwie Kwaterij Szyb z wrzeciędzem i skoblami żelaznymi. Ław jest przy Sciane dwie, Piec z Kafli Czerwonych na fundamencie murowanym dobrij, przy którym Komin murowany Kopiastry z Piecykiem Piekarskim, powała i podłoga dobra, w tym Pokoju jest Szafka z drzwiczkami krocianymi ku wierzchu z Zameczkiem i z zasuwką żelaznymi, pod którą są drzwiczki na zawiasach i hakach żelaznych, z wrzeciędzem i skoblami żelaznymi. Zydłow jest dwa bez poręczy. Gabinet Stół jest jeden Sosnowy na ramach Stolarskich. W tymże Pokoju jest Gabinecik do którego są drzwi na zawiasach y hakach żelaznych, z wrzeciędzem i ze Skoblami, z haczykiem do zakładania żelaznymi, podłoga jako i powała dobra okno jedno w którym dwie kwatery w Cegielkę. Szyby w ołów oprawne, na Zawiasach z haczykami żelaznymi w tym oknie krata żelazna ex opposito pierwszego Pokoju z Sieni, wchodząc do drugiego Pokoju są drzwi na zawiasach y hakach essistych z Klamką z Antabą i haczykiem żelaznym. Okien jest w tym Pokoju Cztery po dwie kwatery otwierające się na zawiasach y haczykach żelaznych, z okiennicami na zawiasach żelaznych.

Piec Kaflowy lazurowy dobry, na fundamencie murowanym, przy którym Komin murowany kopiastry. Do Pokoju trzeciego wchodząc są drzwi na zawiasach y hakach essistych, z antabami żelaznymi, okien jest dwie, o dwu kwaterach otwierających się na zawiasach i haczykach żelaznych. Szyby w Cegielkę w ołów oprawne, Powała i podłoga dobre, w tymże Pokoju Komin Kopiastry murowany, z tego Pokoju wychodząc do Gabineciku, są drzwi na zawiasach esistych i hakach żelaznych z wrzeciędzem i skoblami, haczykiem do Zakładania żelaznymi. W tym Gabineciku jest Okno, o dwu kwaterach, Szyby w Cegielkę w ołów oprawne, w tymże oknie jest Krata żelazna.

Druga Strona. Po drugiej Stronie od Bramy wchodząc, do Sieni Kuchennej są drzwi na zawiasach y hakach, z antabą Klamką żelaznymi i z haczykiem do zakładania w Sieni powała i podłoga dobra, w tej Sieni Kuchnia murowana do której drzwi na zawiasach i hakach i haczykiem do zakładania żelaznymi. W tej Kuchni jest Komin murowany, z Cegły na dach wywiedziony, pod którym jest Piec Ceglany Piekarski, z Okiennicą żelazną. Okno jedno w drewno Szyby oprawne trzy kwatery dobre, a Czwartej nie masz. Z tej Kuchni jest Izdebka Kuchenna do której drzwi na Zawiasach i hakach żelaznych, z wrzeciędzem i skoblami z haczykach do zakładania, Okien jest dwie Szyby w drewno oprawne, Powała i podłoga cała, Piec Kaflowy dobry na fundamencie murowanym, Szafa biała do której drzwiczki kraciate, na zawiasach i haczykiem żelaznych, do dolnej Szafy drzwiczek nie masz, Stół Lipowy, Ław dwie przy ścianach z Sieni Kuchennej do Izby wchodząc są drzwi na zawiasach i hakach żelaznych, z Klamką Wrzeciędzem ze Skoblami żelaznymi i haczykiem do zakładania, Okien jest dwie Szyby w drewno oprawne, Komin murowany i z kapą Ław dwie pod ścianami, Stół Sosnowy ramy stolarskie o jednym Piecu i Izby Kuchennej.

Wyszędłszy z tej Izby przez Sień jest Spizarnia, do której wchodząc drzwi na zawiasach y hakach żelaznych, z wrzeciędzem i ze Skoblami żelaznymi, Okien dwie. Szyby w drzewo oprawne, powała i podłoga cała. W tej Spizarni jest przepierzenie z Tarcic do którego drzwi na zawiasach i hakach, z wrzeciędzem i Skoblami żelaznymi, Okno jedno w drzewo Szyby oprawne, w tym Oknie Krata żelazna, Podle tego opisanego budynku jest Wozownia Stara, do której Wrota jednostajne na biegunach drewnianych, powały, ani podłogi nie masz. W tej Wozowni jest Komora, do niej drzwi na biegunach drewnianych z wrzeciędzem

Do Poko-
h i hakach
Antabą, ha-
n po dwie
oknie dwie
w jest przy
nie murowa-
ty z Piecy-
Pokoju jest
Zameczkiem
zawiasach
mi. Zydłow
na ramach
go są drzwi
e Skoblami,
o i powała
ełkę. Szyby
ymi w tym
y z Sieni,
h y hakach
Okien jest
ę na zawi-
asach żelaz-
murowanym,
ju trzeciego
z antabami
ących się na
ołów opran-
in Kopiasty
u, są drzwi
zem i skob-
Gabcinekicu
w oprawne,
ąc, do Sieni
bą Klamką
ła i podłoga
wi na zawi-
W tej Ku-
dziony, pod
laną. Okno
a Czwartej
której drzwi
i skoblami
y w drewno
bry na fun-
czki kracia-
olnej Szafy
a zawiasach
oblami żela-
dwie Szyby
w dwie pod
Piecu i Izby
do której
wrzeczędzem
wo oprawne,
enie z Tarcic
zem i Skob-
wne, w tym
u jest Wozo-
unach dREW-
Wozowni jest
wrzeczędzem

i Skoblami, Powała dobra, Podłogi nie masz podle tej Wozowni jest Sionka, do której drzwi bardzo złe, podłoga i powała cała. Z tej Sieni są drzwi zabite do Izby, bez Pieca, bez Okien, z której do pustej Kuchni wychodząc, drzwi na zawiasach, hakach żelaznych, z wrzeczędzem i skoblami. Z tej Kuchni wychodząc pustej są drzwi na zawiasach y hakach żelaznych z wrzeczędzem i skoblem jednym podle tej Kuchni pustej, Są drzwi w Parkan na zawiasach i hakach żelaznych, z wrzeczędzem i skoblem jednym, na podwórzu alias Dziedzińcu, Stajnia z drzewa Starego budynku postawiona i Gontami nakryta we dwoje przegrodzona z powałą dobrą. z dwoma żłobami y jasłami, bez podłogi, ten Zamek górny wokół parkamen w przeszła obwiedziony, Budynek wyżej opisany dachem pobity, na dachu drabin dwie do Kominów. Gąsior dla Sadzu u poddanych, z wrzeczędzem i Skoblami. Chlew w Zamku za stajnią.

Browar pod Zamkiem

Do którego wchodząc od zamku, drzwi na biegunach drewnianych, po lewej ręce jest Izba do której drzwi na biegunie drewnianym z wrzeczędzem i Skoblami żelaznymi. Piec kaflowy prosty, zły. Przy którym kominek z gliny wylepiony, Okien dwie Szyby w drewno oprawne. Ław przy Ścianie dwie, powała cała, podłogi nie masz. Komora z tej Izdebki w niej drzwi na biegunach z wrzeczędzem i skoblami żelaznymi, z tej Komory są drugie drzwi na podwórzu na biegunach drewnianych, zaporą drewnianą, powała dobra podłogi nie masz ani Okna. Winnica w niej jest cztery Kotliny z Cegieł, naczynie niżej opisze się. W tym Browarz Piekarnia, do której są drzwi, na biegunach drewnianych, okien trzy w drzewo oprawne, jedna kwatery niedobra, Piec Piekarski dobry, powała cała, podłogi nie masz, z tej Piekarni Komora do niej drzwi na biegunie drewnianym, Okna nie masz, z tej Piekarni Komora do niej drzwi na biegunie drewnianym, okna nie masz, Powała dobra, podłogi nie masz, drzwi pobok z tej Komory proste na biegunach drewnianych ,,,, Podle tego browaru, jest Słodownia, do Sieni wchodząc są drzwi na biegunach drewnianych, drugie pobok z zaporami drewnianymi, w tej Sieni powały ani podłogi nie masz, w Sieni Schody są nad Suszarnią, Wchodząc do Izby Słodowej są drzwi na biegunach drewnianych, z wrzeczędzem i Skoblami żelaznymi. Okien jest dwie, szyby w drzewo oprawne, Piec kaflowy pod nim Piekarski z nalepą przy którym Piecu komin do Suszarni. Koryto do zalewania siodu wielkie lipowe, Roszt na Ziemi z Fosztów sosenowych, Ten Browar, jako y Słodownia dranicami pobite, Szopa przed tym Browarem z chrustu opleciona, z wierzchu mierzwą nakryta dla bydła.

Aneks 6

Muzeum narodowe w Krakowie. Biblioteka Czartoryskich, rkps 4521/IV, k. 2-3

Opisanie zamku lubaczowskiego z 15 marca 1710 r.

1mo Od miasta wszedłszy w bramę wrota drewniane podwójne ,,,, na żelaznych biegunach. Szpągi do zamykania ,,,, na końcu na skoblu łańcuszek żelazny drugi skobel do zakładania tego łańcuszka. U wierzchu kuny żelazne wskroś przez słupy z fornikami. W samej bramie posadzka z dylów. Most od miasta ku tejże bramie w pół do góry.

2do Wszedłszy z tej bramy po prawej ręce wschody na górę z poręczami. Tamże zapierzone na obie strony poddaszki. Drzwi oboje na żelaznych zawiasach hakach. Wrzeczędze i skoble do zamykania należy w środku teo zapierzenia. Izba bez pieca na bramie i okien, tylko tarcicami zabite jest ich trzy kwatery.

3^{tio} Zszedłszy z góry piwnica krzyżowa troista murowana. Szyja do niej kopana wschody drewniane. Drzwi do każdej piwnicy drewniane na żelaznych zawiasach i hakach. Skoble i wrzeczędze u wszystkich trojga do zamykania.

4to idąc z piwnicy po tejże ręce Izba z alkierzem przepierzonym do ,,,, Drzwi do tej Izby drewniane na żelaznych zawiasach z Sieni wrzeczędz i skobli dwa do przymykania, z Izby kłamka żelazna, Haczyk, antaba do przymykania. Ławy pod oknami aż do Alkierza w tej Izbie.

Okien dwoje we dwie kwatery. W pierwszym od drzwi kwatery jedna dobra, druga w pół wytłuczona w ołów oprawne ,,,, Drugie okno także w ołów, szyb stłuczonych sześć.

Piec kaflowy czerwony ,,,, i piec do pieczenia chleba przy tymże piecu ,,,, Drzwi do alkierza na żelaznych zawiasach ,,,, Okien dwoje w ołów oprawne ,,,, lewej szyb stłuczonych sześć. Krata żelazna z alkierza ,,,, podwórza na żelaznych zawiasach i hakach. Skobel ,,,, do zamykania, haczyk do przypinania okiennic.

5to z tej Izby Sionki drzwi ze dworu na żelaznych zawiasach ,,,, żelazne. Antaba i haczyk. Podłoga z dylów ,,,, białe kafle szklane. Komin murowany do ,,,, Wchodząc do alkierza drzwi na zawiasach żelaznych. Wrzeczędz z Izby i skobel na słupie. Antaba żelazna. W tym alkierzu okien dwoje dobrych w ołów oprawnych u kwatery haczyki po jednym. Komin murowany do świecenia. Z tego Alkierza komnata w prawej ręce. Drzwi jedne wschodnie drugie wychodnie do Alkierza do Izby naprzeciwko na żelaznych zawiasach. Haczki do zamykania wewnątrz u obojga. W przychodnich Skobel i wrzeczędz. W tejże komnacie okno w ołów oprawne dobre. Krata żelazna. W tym Pokoju, izbie, Alkierzu i komnacie podłoga z tarcic należyte ułożona i dobra. Okiennice do wszystkich okien dobre na zawiasach i hakach. Skoble do zamykania u wszystkich są posporządane. Po lewej ręce od bramy Spizarnia w pół przepierzona. Okien dwoje, ale bez kwatery, tylko jest kilka szyb, dranicami zabite u podwórza. Drzwi do sieni na zawiasach żelaznych kłamka i antaba żelazna. Drzwi do Spizarni drugie na zawiasach żelaznych. Skobel i wrzeczędz. Drzwi trzecie w zapierzeniu na żelaznych zawiasach. Skobel, wrzeczędz, haczyk do zakładania. Tamże okno w drewno tylko z jedną kwatery, druga zabita dranicą. Krata żelazna. Naprzeciwko tej spizarni Izba czeladna. Piec zielony, komin murowany. Tamże z komina piec do pieczenia chleba. Okien dwoje ale jedno bez kwatery, drugie w drewno oprawne ale czwartej części nie masz okna ,,,, pod oknami gruba, podłoga z dylów dobra. Z tej Izby Sionki podłoga z dylów i kuchnia dalej. Drzwi do niej na żelaznych zawiasach. Skobli dwa. Wszedłszy do kuchni komin murowany wywiedziony w górę. Tamże stół wielki.

Okna ,,,, Tamże wymurowany piec do pieczenia chleba na kuchni ,,,, po prawej ręce Izba kuchenna na żelaznych zawiasach ,,,, i wrzeczędz, okien dwoje w drewno ale szyb stłuczonych. Piec ,,,, brak

16to Od południa od Folwarku tamże na Zamku Stajnia ,,,, u drzwi i skobel. Żłoby i jasła. Podle tejże stajni druga pod ,,,, Drzwi na zawiasach żelaznych oboje a tych drugich jest skobel. 17mo Za stajnią na końcu rogu wału karmnik porządny drzwi na schowanie ,,,, gontami. Dalej idąc klatka tylko z jednej strony zapleciona ,,,,

18vo Wkoło tego zamku alias Dworu Parkan po Pokoje, ale mało co wybrane tylko słupy pozostały. Od błonia zaś nie masz ,,,,

19mo Brama na dole pod zamkiem bez wróz co się tylko nie obali, ,,,, Spustoszona, zgniła. Komory puste na dole i górze. 20mo Most od miasta zrujnowany z gruntu mało co gdzie jaki.

Opisanie Budynku na dole gdzie bywał Browar

1mo Idąc z Zamku pod wałem wrota do tego pomieszczenia sósnowe na drewnianych biegunach. Po lewej zaś stronie Izba z alkierzem gdzie rezydował Imć pan Jankowski. Drzwi wschodnie na żelaznych zawiasach ze stajni. Antabka z Izby haczyk do skobli. Okno w drewno dwoje ale szyb stłuczonych 3. Piec ,,,, potrzebuje reprecacji. Kominek do ,,,, lepiony. Z tejże izby Al-

- kierz niewielki. Drzwi do niego wchodnie na biegunach ,...
 Podłogi w alkierzu i w izbie nie masz.
 2do Pod tymże dachem idąc do Piekarni Stajnia porządna ,...
 3to Idąc dalej pod tymże dachem od południa Piekarnia ,...
 4to Za tym budynkiem od rzeki Suszarnia.

Aneks 7

Muzeum Narodowe w Krakowie. Biblioteka Czartoryskich, rkps 4529/IV, k. 4—5

Opisanie zamku lubaczowskiego z 1718 r.

Od Miasta idąc na Zachód słońca, zesiedłszy z Mostu który Miasto powinno stawiać i teraz jest dobry. Wrota w Parkanie z gzymsem bez zaparcia tylko w słupy, Od tychże wrót parkan wkoło tego Zamku porządny bez platew i bez przydaszku, który Gromady całego Starostwa Lubaczowskiego stawiać powinny bez Pańszczyzny. Wszedłszy na dziedziniec idąc do tego Zamku który stoi na Gorze most z dylów budowany porządny na standarach, w burtach z poręczami na obie strony od północy z tego mostu wrota do bramy z przyjazdu Stoczyste na czopach żelaznych, w bramie samej pomost nadpsowany z dylów. Powąła z tarcic. W tejże bramie słupy odwiązane bez wrót na dziedziniec. Idąc z bramy po prawej ręce Budynek do pomieszkania pod gontami tego roku pobity. Do którego wchodząc mostek przed drzwiami do sieni na zawiasach żelaznych. Drzwi z antabą i klamką żelazną. Z tej sieni po prawej ręce drzwi do stołowej izby sosnowe stolarską robotą, z antabą, haczykiem i klamką żelazną. Okien dwie w ołów oprawne kwater dwie w jednym otwierające się. Pomost i powąła z tarcic. Piec kaflowy nowy zielony. W środku ściany do alkierza. Komin murowany. Ław dwie koło ściany. Stół sosnowy stolarski koło ściany, zydłów dwa, stołków dwa szafa lipowa stojąca stolarska. Drzwiczki dwoje u góry z kratą na zawiasach żelaznych ze skoblami i z zasuwką. u spodu drzwiczki na żelaznych zawiaskach i ze skoblikami. Z tej Izby Alkierz od północy drzwi do niego na zawiasach żelaznych, z wrzeczadzem i skoblami. Okno jedno w ołów oprawne. Krata żelazna w tymże oknie. Pomost i powąła z tarcic. Piec jeden c.o. i w izbie.

Z tego alkierza obok gabinet. Drzwi do niego dwoje na żelaznych zawiasach ze skoblami i wrzeczadzem, okno jedno w ołów oprawne z kratą żelazną. Pomost i powąła z tarcic. Ex opposito. Izba druga od zachodu słońca pod jednymże dachem i alkierzem. Piec Kaflowy zielony nowy do Izby i alkierza z kominkami murowanymi. Drzwi do Izby z sieni, drugie do alkierza z tejże izby sosnowe stolarskie na zawiasach żelaznych z antabami i klamkami żelaznymi. Okien dwie w alkierzu w ołów oprawne a w izbie cztery z kwaterami otwierającymi się na zawiasach żelaznych ze skoblikami i wrzeczadzami. Okniennice do okien wszastkich na zawiasach żelaznych ze skoblami do zamykania. Między tymi Izbami w Sieniach jest komin murowany nad dach wywiedziony, do którego schodzą się kominki z izb i pieców dymy. Do tegoż komina zapierzenie w sieniach, drzwi na żelaznych zawiasach z wrzeczadzem i skoblami. Pod tymże dachem jeenym druga część budynków od wschodu słońca po drugij stronie bramy po lewej ręce. Wchodząc do sieni drzwi na żelaznych zawiasach: Z tych sieni po prawej ręce drzwi do izby na żelaznych zawiasach z wrzeczadzem. Okien dwoje w ołów, stół sosnowy stolarski. Piec zielony z kominkiem wśród ściany. Pomost i powąła z tarcic, Ława koło ściany z tychże sieni drzwi obok do drugiej izby także i okna, pomost i powąła. W tygże sieniach kuchnia murowana pod nią piec piekarski z kominem murowanym nad dach wywiedzionym. Ex opposito drzwi do spizarni na żelaznych zawiasach z wrzeczadzem i skoblami. Okien dwoje w ołów z kratami żelaznymi. W tejże spizarni jest prze-groda wół do której drzwi także. Okno od północy jedno w ołów z kratą Żelazną. Pomost i powąła z tarcic. Pod tymiż budynkami piwnica murowana krzyżowa drzwi na żelaznych za-

wiasach ze skoblami i wrzeczadzem. Tej piwnicy część się już zawałiła trzeba jej dać prędki starunek w restauracji, nad szyją jest przydaszek gontami pobity. Nad bramą jest izba porządna na rezydencję letnią. Drzwi na żelaznych zawiasach, okien troje w ołów oprawne. Pomost i powąła z tarcic. Ganek na obie stronie z poręczami zabudowane wschody na górę do tejże altany. Na górze po obu stronach popod dach tej altany zapierzenia z drzwiczkami na żelaznych zawiasach ze skoblami i wrzeczadzami.

Ten wszystek budynek jest z drzewa tartego sosnowego zbudowany. Za tymże budynkiem są budynki pod jednym dachem ale bardzo już zrujnowane tak w zrębie jako i w pokryciu. Wozownia w słupach z dylów bez powały i pomostu. Wrota na biegunie. W tej wozowni Stajenka przepierzana drzwi do niej na biegunie.

W tej stajence żłobow dwa, a w wozowni trzeci. Przy tej wozowni izba stara bez okien, drzwi i pieca. Obok tej izby stajenka na pomoście bez powały. Żłob jeden z jasłami. Za tą stajenką kuchnia stara ze wszystkim opadła w ścianach dachu i kominie na nic się nie zda. Te budynki rozebrać trzeba, a natym miejscu inne postawić. W tymże zamku na dziedzińcu przeciw okien stajenka pod gontami przepierzona w słupy z dylów budowana, drzwi dwoje na zawiasach z wrzeczadzami i skoblami, pomost tylko w jednej.

Za tą stajenką karmnik pod gontami drzwi na biegunie. Za nim kurnik pod gontami w słupki laskami struganymi zabudowanymi. Parkan na wale tego zamku dobry z dylów od rogu na zachód od budynku aż do drugiego rogu nawschód do starej kuchni.

Zszedłszy na dół na dziedzińcu za mostem Stajnia porządna w słupy z drzewa ciosanego postawiona in 1713

Dach mierzwą nakryty pod palzinami wrót dwoje z przyczółków z tarcic na biegunach.

Podle tej stajni drzewa jest budownego tramów pięćdziesiąt i pięć tarcic osiemnaście dylów wyrzniętych osiem, które najedną kupę zanieść i nakryć trzeba.

Za parkanem na dole nad Browar stary pod dranicami ale spus-toszały. Izba nad rzeką rozwalila się, tylko dwie ściany jest. Stajenka będzie porządna tylko ją trzeba będzie reperować. Przy tejże stajence jest izdebka z piecem białym kaflowym z komorą przebudowana. Drzwi do tejże izdebki i komory na żelaznych zawiasach. W tej izdebce mieszka wrotny. Za tym budynkiem winnica z suszanią ale ją woda podebrała i sama się już zrujnowała, lepiej ją rozebrać. Za parkanem w zamku na dole od wrót prosto browaru starego dodrugich wrót grzędy są wkoło wału na jarzynę zagrodzone z obydwóch stron żerdziami. Drugi ogródek jest na dole przy parkanie na dziedzińcu do parkanu przygrodzony chrustem.

Aneks 8

AGAD, ASK, LVI, 1.2, t.2, k. 144—145

Zamek lubaczowski w 1729 r.

Ten zamek alias dwór tylko, stoi na okopie a parte Miasta dwiema parkanami z dylów rzniętych jednym na dole drugim na samym okopie oparkaniony, in ingressu do Zamku od miasta w pierwszym parkanie są wrota z tarcic na biegunach drewnianych stoczyste z furtką, z kunami, z wrzeczadzami do zamykania. W tym pierwszym ogrodzeniu jest stajnia wielka niedawno zbudowana pod dachem gontowym z dwójgiem wrót, idąc dalej jest most stary z poręczami na górę na Okop do Zamku, z tego mostu wjazd na dziedziniec alias brama w niej wrota stare z kunami żelaznymi i z wrzeczadzem żelaznym. Na tej bramie jest izdebka idąc do niej schodki do tej izdebki drzwi na zawiasach żelaznych z wrzeczadzem i skoblami, tam jest okno jedno w ołów wielkie. Dwór stary gontami pobity reperacji potrzebujący, a naprzód po prawej ręce są pokoje wchodząc do sieni na zawia-

sach żel...
 pokoju...
 w tym p...
 dzka i p...
 drzwi na...
 komnaci...
 dzka i p...
 zielonym...
 drugi w...
 której d...
 tamże o...
 idąc jest...
 w ołów...
 izba do...
 W tej s...
 piec ziel...
 sieni na...
 przepier...
 stronie...
 wchodzą...
 w sieni...
 po praw...
 i skobl...
 i pretar...
 drzwi d...
 W tym...
 znowu i...
 okien d...
 zawiasa...
 z tego...
 o jedny...
 na zaw...
 tymże b...
 do jedr...
 i skobl...

Drugi...
 na tejż...
 zamkow...
 nach d...
 prawej...
 W tej...
 należy...
 sosnow...
 tej izbi...
 wanym...
 Naprze...
 drzwi...
 dwoje...
 izby k...
 z wrze...

Ter...
 kich o...
 stajenk...
 wieprz...
 kryty,

1 p...
 histor...
 1845...
 2...
 słowia...
 V. W...

część się już
ceji, nad szyją
zba porządna
h, okien troje
anek na obie
ę do teje al-
tany zapierze-
blami i wrze-
snowego zbu-
nym dachem
w pokryciu.
stu. Wrota na
wci do niej na
Przy tej wozo-
by stajenka na
tż stajenką
natym miejscu
przeciw okien
w budowana,
blami, pomost
gunie. Za nim
zabudowany-
y od rogu na
hód do starej
nia porządna
z przyczółków
dziesiąt i pięć
najedną kupę
cami ale spus-
ie ściany jest.
perować. Przy
ym z komorą
na żelaznych
m budynkiem
się już zruyno-
u dole od wrót
wkoło wału na
Drugi ogródek
u przygrozdo-

sach żelaznych z antabą żelazną z sieni po lewej ręce drzwi do pokoju na zawiasach żelaznych z klamką żelazną i haczykiem, w tym pokoju okien 4 w ołów z zawiasami i haczykami, posadzka i powała z tarcic, obok tego pokoju komnata do której drzwi na zawiasach żelaznych z rękojeścią i wrzeczadzem w teje komnacie okien dwoje w ołów na zawiasach z haczykami, posadzka i powała z tarcic. Pokój ten i komnata o jednym piecu zielonym. Kominki przy tym dwa murarskie jeden w pokoju drugi w komnacie, dalej za komnatą jest komórka mała do której drzwi na zawiasach żelaznych z wrzeczadzem i skoblami tamże okno jedno małe z kratą żelazną. Z teje komórki wkoło idąc jest pokój do którego drzwi na zawiasach żelaznych, okno w ołów z kratą żelazną. Z tegoż pokoiku dalej idąc jest stołowa izba do której drzwi na zawiasach żelaznych z klamką żelazną. W tej stołowej izbie okien dwoje na zawiasach z haczykami, piec zielony, kominek przy nim murarski. Z tej izby drzwi do sieni na zawiasach żelaznych z klamką żelazną. W sieni kuchenka przepierzona do której drzwi na żelaznych zawiasach. Po drugiej stronie bramy wyżej opisanej po lewej ręce ciągną się izby, wchodząc do pierwszych do sieni drzwi na zawiasach żelaznych, w sieni kuchenka do której drzwi także na zawiasach. Z tej sieni po prawej ręce izba do której drzwi na zawiasach z wrzeczadzem i skoblami. W teje izbie okien dwoje w ołów, z haczykami i prętami żelaznymi przeciwko tej izby jest schowanie do niej, drzwi do niego, drzwi na zawiasach z wrzeczadzem i skoblem. W tym schowaniu jest okno z kratą żelazną i szafy. Z teje sieni jest znowu izba po lewej ręce do której drzwi na zawiasach z klamką, okien dwoje w ołów. Z tej izby jest alkierz do którego drzwi na zawiasach z wrzeczadzem. W tymże alkierzu okien dwoje w ołów, z tego alkierza drzwi do kuchni na zawiasach. Ta izba i alkierz o jednym piecu. Okienne są do wszystkich okien w tym budynku na zawiasach z prętami na wylot do zamykania żelaznymi, pod tymże budynkiem są piwnice murowane ale zle reparacji potrzeba, do jednej piwnicy drzwi na zawiasach żelaznych z wrzeczadzem i skoblami i kłódką. Ten budynek cały gontami pobity.

Drugi budynek

na teje pierzei, na tymże okopie niedawny gdzie administrator zamkowy rezyduje. Do tego budynku wchodząc drzwi na bieżących drewnianych. W sieni kuchnia wielka do gotowania. Po prawej ręce izba do której drzwi na zawiasach z klamką i antabą. W tej izbie okien troje z kwaterami ze wszystkim okowem jak należy pomost. Piec zielony kominek przy nim murowany. Stół sosnowy stolarski, szafa przy ścianie z kratami porządna. Przy tej izbie komnata o jednym piecu i z kominkiem drugim murowanym. Okien z kwaterami dwoje w ołów ze wszystkim okowem. Naprzeciwko tej izby i alkierza przez sień izba czeladna do której drzwi na zawiasach żelaznych z wrzeczadzem. W tej izbie okien dwoje w ołów, piec piekarny z kaflami na wierzchu. Obok tej izby komora alias spiżarnia drzwi do niej na zawiasach żelaznych z wrzeczadzem i skoblami, okno jedno w drewnie.

Ten budynek cały gontami pobity i okienne są do wszystkich okien. Drabiny na dachu dla ognia. W tymże dziedzińcu stajenki dwie pod jednym dachem, stare niewielkie i karmnik dla wieprzy. Browar skarbowy za mostem porządny, dranicami pokryty, nowy.

Przypisy:

¹ M. Baliński, T. Lipiński, Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym opisana, Warszawa 1845 t. II s. 1206—1207

² Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, wyd. F. Sulimirski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. V. Warszawa 1884 s. 370—373

³ A. Jabłonowski, Polska XVI w. pod względem geograficzno-statystycznym, t. VII, cz. II. Ziemie ruskie (w:) Źródła dziejowe t. XVIII cz. II, Warszawa 1903 s. 166—167

⁴ H. Paszkiewicz, Polityka ruska Kazimierza Wielkiego, Warszawa 1925 s. 252

⁵ Z. Kaczmarczyk, S. Weyman, Reformy wojskowe i organizacja siły zbrojnej za Kazimierza Wielkiego, Warszawa 1958 s. 115—117

⁶ J. Ross, Katalog Zabytków Sztuki w Polsce. Województwo rzeszowskie. Powiat lubaczowski, 1959 mps u WKZ w Przemyślu, bez numeracji stron

⁷ Z. Biełkowska, Zamek lubaczowski. Stan badań, Jarosław 1984, mps u WKZ w Przemyślu

⁸ M. Proksa, Zamek lubaczowski w świetle badań archeologicznych, Przemyśl 1986, mps u WKZ w Przemyślu

⁹ J. Machnik, Powiat lubaczowski w świetle badań archeologicznych, „Rocznik Ziemi Lubaczowskiej” nr 1, Lubaczów 1967 s. 10—22

¹⁰ Materiały z badań powierzchniowych wykonanych w latach 1983—1985 pod kierunkiem A. Lubelczyka i M. Proksy

¹¹ M. Horn, miejski ruch osadniczy na Rusi Czerwonej do końca XV wieku, „Rocznik Dziejów Społeczno-Gospodarczych”, t. 35, 1974 s. 54—57

¹² B. Guerquin, Zamki w Polsce, Warszawa 1974 s. 48

¹³ Jana Długosza Kroniki czyli Kroniki Sławnego Królestwa Polskiego, Księga IX, Warszawa 1975, s. 270—271, 440—442

¹⁴ Zbiór dokumentów małopolskich, cz. IV, 1969, s. 182

¹⁵ P. Dąbkowski, Zaginione księgi sądowe województwa ruskiego i bełskiego. Lwów 1921, s. 71—74

¹⁶ opisy ilustracji (aneksy) podajemy za Z. Biełkowską op. cit.

¹⁷ A. Wałowcy, Późnośredniowieczne garncarstwo krakowskie w świetle źródeł archeologicznych. „Mat. Arch.” t. XIX, 1979 tabl. IX, 20.

¹⁸ J. Kamińska, Siedlątków, obronna siedziba rycerska z XIV w., „PMMAB”, t. 15, 1968, tabl. V, VI.

¹⁹ J. Kruppe, Studia nad ceramiką XIV wieku ze Starego Miasta w Warszawie, Wrocław 1961 s. 151, tenże, Garncarstwo warszawskie w wiekach XIV i XV, Wrocław 1967 s. 100—101

²⁰ R. Krzywiec, Podstawy technologii ceramiki, Wrocław 1952 s. 14

²¹ Autor zna z autopsji nowożytny materiał z tego terenu.

²² Al. Andronic, Eugenia Neametu si M. Dinu, Sapatrile arheologice de la curtea domneasza din Jasi, „Archeologia Moldovei”, t. V, 1967 fig. 31, 9

²³ A. Świechowska, R. Dukwicz, Warsztat garncarski z końca XVI wieku, (w:) Szkice Staromiejskie, Warszawa 1955, s. 154

²⁴ W. Rendecka-Szenic, Wyposażenie XVI-wiecznego domu mieszkalnego w Kaliszu w świetle badań archeologicznych, „HKM”, R. VI, 1985 nr 1/2 s. 40—41, rys. 2—3

²⁵ J. Zak, Badania w ogrodzie przy ulicy Ostrów Tumski w 1946 roku, Polskie badania archeologiczne t. 3, 1959 s. 108

²⁶ F. Kotuła, Rzeszowska majolika ludowa, „PSL” R. XII, 1953, s. 303—319.

²⁷ M. Supryn, Półmajolikowa ceramika z Jarosławia, „WA”, t. 40, 1975, przypis 70, s. 260

²⁸ H. Załęska, Ceramika techniki produkcji. Przewodnik wystawy, Toruń 1954 s. 49

²⁹ T. Szetela, Ceramika z Miechocina, R. XXIII, 1969 nr 2 s. 6

³⁰ J. Powidzki, Zabytkoznawstwo ceramiki nowożytnej, Toruń 1975 s. 44

³¹ J. Baranowski, Przemysł polski w XVI wieku, Warszawa 1919, s. 24

³² F. Kotuła, Etnograficzne „wykopaliska” w Rzeszowie, R. III, 1949 nr 11—12 s. 354—356

³³ M. Kopf, Lubaczowski zamek „Rocznik Ziemi Lubaczowskiej” nr 2, Lubaczów 1971 s. 81—89

Starostenschloss in Lubaczów im Lichte historischer Quellen und archäologischer Untersuchungen

Zusammenfassung

Die Arbeit enthält bündige Besprechung der Schlossgeschichte in Lubaczów, Wojewodschaft Przemyśl. Sie enthält auch die Ergebnisse von dortigen archäologischen Untersuchungen, wobei hauptsächlich beweglicher Keramikstoff — mittelalterlicher und neuzeitlicher — dargestellt wurde (mittelalterliche Keramik XI—XII Jh. — aus weissem Koalinitton — 7,4%; aus eisenhaltigem Ton, in Oxidationsatmosphäre ausgebrannt — 92% und in Reduktionsatmosphäre ausgebrannt — 0,6%; neuzeitliche Keramik — in Reduktionsatmosphäre ausgebrannt — „Graukeramik“ — 10,4%, in Oxidationsatmosphäre ausgebrannt — 40% und aus weissem Koalinitton — 49%; beachtenswert ist das Auftreten der sg. Halbmajolikk Keramik — 6,7%.

Als Ergänzung wurden Annexe — Beschreibungen des Schlossaussehens laut schriftlicher Quellen eingerückt: 1 — aus dem Jahre 1534, 2 — 1565, 3 — 1578, 4 — 1662, 5 — 1706, 6 — 1710, 7 — 1718, 8 — 1729.

Das älteste gemauerte Element auf dem Schlossberg ist die Ziegelmauer vom Süden mit kurzen Seiten im westlichen und östlichen Teil. Es waren sicherlich gemauerte Elemente der Vierecktürme mit zwei gemauerten und

zwei hölzernen Seiten. Ihre Chronologie kann in die Hälfte des XV. Jhs. bestimmt werden. Demgemäss soll monumentale Stiftung von Kazimierz dem Grossen zugeschrieben werden. Ihm soll lediglich der Bau des Holtoobjekts zugeschrieben werden.

In der ersten Hälfte des XVI. Jhs. waren die befestigten Elemente bereits zerstört bzw. ruiniert. Man baute damals Holzgebäuden vom Süden, Osten und Norden, möglicherweise auf gemauerten Fundamenten und einige unterkellert. In Neuzeit war das Objekt hölzern und die Schutzeinrichtungen waren auf Bretterzäune beschränkt.

Es ist möglich, dass im XVII. Jh. ein Haus mit gemauerten Stein-Ziegel-Kellern entstand, welche bis zum heutigen Tag im nordwestlicher Teil des Berges sichtbar werden. Das XVIII. Jh. bringt den Bau eines Herrenhofes (im Süden), der mit Sicherheit die Schutzmauer aus dem XV. Jh. ausnutzte.

Um die Wende des XVII. zum XIX. Jh. bzw. dem Anfang des XIX. Jhs. wurde vom Osten und Norden ein Ziegelhof gemauert, auf dem Plan der Buchstabe „L“ angelegt, welches bis zur Hälfte des XX. Jhs. (1949) funktionierte.

Mich

W
dniow
niec.
medu
w pol
ralne
niskic
dań a
rozpo
1) str
2) ch
3) pi
4) ew
5) cz
Wyty
bami
no n
o mia
grafii
skład
dzie,
cegl
glów
płytk
cm p
pewn
wani
lku v
ntow
D
zach
połu
zend
z ce
na l
wych
zmu